

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2016-2017

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lubomír Ficián

Děti jako oběti a svědci asociálního chování v rodině

Praha 2017

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PhDr. Petr Sak, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2016-2017

BACHELOR THESIS

Lubomír Ficián

**Children as victims and witnesses to anti-social behaviour
in the family**

Prague 2017

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Doc. PhDr. Petr Sak, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 18. 5. 2017

Lubomír Ficián

Poděkování

Touto cestou bych rád poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce, panu Doc. PhDr. Petrovi Sakovi, CSc., za jeho odbornou pomoc, cenné rady a připomínky, které mi pomohly při realizaci této bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se ve své teoretické části zabývá asociálním chováním a sociálně patologickými jevy. Konkrétněji je pak zaměřena na fenomén domácího násilí, které popisuje jako sociální jev, předkládá jeho znaky, formy a příčiny vzniku, zabývá se také typologií násilných osob a osobami ohroženými. Dále je bakalářská práce zaměřena také vliv domácího násilí na dítě, jsou zde popsány příznaky a následky vystavení dítěte okolnostem domácího násilí. V praktické části je na základě zúčastněného pozorování a obsahové analýzy relevantních dokumentů zpracována kazuistika. Závěrečná část bakalářské práce je věnována legislativě související s domácím násilím, možnostem ochrany osob ohrožených domácím násilím a prevenci domácího násilí.

Klíčová slova

Agrese, domácí násilí, eskalace, gender, násilník, oběť, rodina, týrání.

Annotation

The Bachelor Thesis deals – within its theoretical part – with anti-social behaviour and social-pathological phenomena. More concrete it is focused on the phenomenon of the domestic violence, which is described as a social occurrence. It presents its characteristics, forms and causes of its origin. It also deals with typology of the violent and threatened persons. Then concentrates The Bachelor Thesis on the influence of the domestic violence on children, here are described symptoms and consequences of exposing child to circumstances of the domestic violence. Practical part of the thesis processes on the grounds of the participated observation and the content analysis of the relevant document the case interpretation. The final part of the thesis deals with legislation connected with domestic violence, possibilities of protection of the persons threatened by domestic violence and the prevention of domestic violence.

Keywords

Abuse, aggression, domestic violence, escalation, family, gender, victim, violent criminal.

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 ASOCIÁLNÍ CHOVÁNÍ	10
1.1 Sociálně patologické jevy	10
2 DOMÁCÍ NÁSILÍ - SOCIÁLNÍ JEV.....	12
2.1 Pojem domácí násilí.....	13
2.2 Znaky domácího násilí.....	14
2.3 Formy domácího násilí	15
2.4 Příčiny vzniku domácího násilí.....	16
2.5 Osoby násilné.....	17
2.6 Osoby ohrožené	18
3 DŮSLEDKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	19
4 VLIV DOMÁCÍHO NÁSILÍ NA DÍTĚ.....	21
4.1 Příznaky vystavení dítěte okolnostem domácího násilí.....	22
4.2 Následky vystavení dítěte okolnostem domácího násilí.....	24
5 SYNDROM CAN	28
5.1 Dělení syndromu CAN	28
5.1.1 Zanedbávání dítěte	28
5.1.2 Týrání dítěte	29
5.1.3 Zneužívání dítěte.....	30
PRAKTICKÁ ČÁST	31
6 KAZUISTIKA	31
6.1 Kazuistika 1. Jirka (narozen 2003)	31
6.2 Kazuistika 2. Lucie (narozena 1998)	33
6.3 Kazuistika 3. Roman (narozen 2000)	34
6.4 Kazuistika 4. Sourozenci - Tadeáš a Kamil (narození 2000 a 2002).....	36
6.5 Kazuistika 5. Dominik (narozen 2002).....	37
6.6 Kazuistika 6. Karolína (narozena 1999)	39
7 DOMÁCÍ NÁSILÍ - LEGISLATIVA	41
7.1 Prevence domácího násilí	42

7.2	Ochrana osob ohrožených domácím násilím	43
7.3	Komplexní přístup k řešení případů domácího násilí	44
8	ZÁVĚR	49
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	51
	SEZNAM ZKRATEK	53
	SEZNAM PŘÍLOH.....	54
	PŘÍLOHY	I

ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolil téma Děti jako oběti a svědci asociálního chování v rodině. K mému rozhodnutí mne vedlo to, že jsem se mnohokrát přímo i nepřímo setkal s projevy asociálního chování mezi blízkými osobami, ať už to bylo v době, kdy jsem byl zaměstnán jako policista Policie České republiky, ale také v současné době, kdy jsem zaměstnán jako vychovatel ve výchovném ústavu. Zde jsem v kontaktu s dětmi, u jejichž zákonných zástupců se projevovaly různé formy asociálního chování. Nejčastější formou tohoto asociálního chování byly projevy domácího násilí. Z chování dětí, které byly vystaveny okolnostem domácího násilí je zřejmé, že domácí násilí na ně mělo traumatizující vliv a jeho následky zasáhly všechny oblasti jejich prožívání a chování.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je popsat formy asociálního chování s konkrétním zaměřením na domácí násilí. V teoretické části bakalářské práce se zabývám domácím násilím jako sociálním jevem. Jsou zde popsány jeho základní znaky, jednotlivé formy projevů a příčiny jeho vzniku. Rovněž je v této části bakalářské práce zpracována typologie násilných osob a zaměřuji se také na osoby, které jsou domácím násilím ohroženy primárně i sekundárně. Konkrétněji se pak zabývám nepříznivým vlivem projevů domácího násilí na vývoj dítěte. Popisuji příznaky, které se projevují u dětí vystavených okolnostem domácího násilí a také následky, které tyto projevy mají na jejich celkový vývoj. Samostatná kapitola je také zaměřena na syndrom týraného a zanedbávaného dítěte. Praktická část mé bakalářské práce obsahuje kazuistiku zpracovanou na základě zúčastněného pozorování a obsahové analýzy relevantních dokumentů. Poslední kapitola bakalářské práce je zaměřena na legislativu ve vztahu k domácímu násilí a také na prevenci, ochranu osob a pomoc osobám přímo či nepřímo ohroženým domácím násilím.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ASOCIÁLNÍ CHOVÁNÍ

Z psychologického hlediska se chováním u člověka rozumí jeho vnější činnost, řeč, mimika, popř. jednání. (Hartl, Hartlová, 2000, s. 211) Chování asociální (*asocial behaviour*) pak představuje nespolečenské chování, resp. jednání, které neodpovídá mravním normám dané společnosti, nedosahuje však ještě úrovně ničení společenských hodnot jako u chování antisociálního, které již představuje protispolečenské chování kriminálního charakteru; „*protispolečenské chování, zahrnuje veškeré protispolečenské jednání dané trestním řádem společnosti.*“ (Tamtéž, s. 212)

1.1 Sociálně patologické jevy

Z uvedené definice je zřejmé, že asociální chování vede k poruchám životního stylu, které jsou zapříčiněny nezdravými, nenormálními, obecně nežádoucími společenskými jevy, mezi které se řadí např.:

- patologické hráčství (*gambling*),
- workoholismus,
- nezaměstnanost,
- sklon k drogám,
- alkoholismus,
- týrání dětí a další.

Pro uvedené jevy je užíván shrnující pojem sociálně patologické jevy.

Sociálně patologické jevy jsou kulturně určeny a jsou proměnlivé v čase a prostoru. Některé sociálně patologické jevy se ocitají na samé hranici zákona, mnohé sociálně patologické jevy mají spíše individuální charakter a dopad, zčásti bychom mohli mluvit o chorobách či poruchách (alkoholismus, drogová závislost). Sociálně patologickým jevem, který má dalekosáhlé důsledky nejen pro oběti, bez rozdílu věku a pohlaví, ale také pro fungování celé společnosti, je fenomén domácího násilí. (Čírtková, 2006, s. 5)

Jandourek (2001, s. 183) pod pojmem patologie sociální rozumí „*dřívější označení pro negativní jevy ve společnosti, které naznačovalo analogii s patologií postihující biologický organismus. Dnes se místo patologie sociální hovoří o sociální deviaci nebo sociální dezorganizaci. Jaké jevy jsou označovány za patologické nebo deviantní, se podle doby a kultury liší. Vedle kriminality, sebevražd, alkoholismu, prostituce a nezaměstnanosti se jako patologie sociální na počátku století označovala i homosexualita nebo obtížně definovatelné chuligánství*“ Deviace je chování odlišující se od sociální normy nebo systému norem akceptovaných v dané společnosti velkým množstvím osob. Může se týkat chování jedince i skupin. Klasickým příkladem deviace je kriminalita, ale bývá k ní zařazována i odlišnost jedinců nebo skupin příslušejících k rasovým, politickým, sexuálním nebo národnostním menšinám. (Tamtéž, s. 59)

2 DOMÁCÍ NÁSILÍ - SOCIÁLNÍ JEV

Podle expertů představuje domácí násilí vůbec nejrozšířenější formu agrese mezi lidmi, která je zároveň nejméně kontrolovatelná. Lidé mají větší pravděpodobnost, že budou napadeni, zraněni či zabití doma a ze strany svých blízkých, než kdekoli jinde a od kohokoli jiného ze společnosti. Z uvedeného tedy vyplývá, že domácí násilí je tedy z hlediska výskytu nejrozšířenější, z hlediska latence nejméně kontrolované, z hlediska závažnosti a jeho frekvence nejvíce podceňované a zahrnuje v sobě všechny projevy fyzického, sexuálního a psychického násilí páchaného mezi jednotlivými členy rodiny. V souvislosti s problematikou domácího násilí je proto nutné zamýšlet se nad rodinou a jejími funkcemi a vlivy v širších souvislostech. (Čírtková, 2006, s. 5)

Rodina (*family*) je společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí. (Hartl, Hartlová, 2000, s. 512) Její fungování je do velké míry závislé na společnosti, je spojena s hospodářstvím a ekonomickými aspekty, sociální a zdravotní úrovní země. Rodina plní funkci reprodukční, biologickou a společenskou. „*Pro osobnost jedince je podle psychologů určující velmi rané dětství a zkušenost z rodiny. Jedinec vyrůstající v dětském domově prožívá dětství v jiném sociálním poli než dítě vyrůstající v rodině, která odpovídá našemu kulturnímu vzorci.*“ (Sak, 2000, s. 15)

Rodina představuje také důležitou instituci pro učení se rolím a sociálním dovednostem, má významný vliv na utváření a rozvoj emocí a hodnotového systému, stejně tak jako je nenahraditelná pro utváření vazeb a vazbového chování mezi členy rodiny. „*Rodina je primárním činitelem socializace v raném dětství a od té doby má trvalý a významný vliv na vývoj a na sebepojetí jedince.*“ (Jedlička, Klíma, Kořa, Němec, Pilař, 2004, s. 36)

Největší smysluplností rodiny je tedy péče o děti a jejich výchova. Existence rodiny je rovněž závislá na utvoření domova, tedy před veřejností skrytého soužití jejích členů v podobě bytu nebo domu. Vliv kulturních tradic a moderní doby do značné míry ovlivňuje práh soukromého působení a práh odpovědnosti společnosti za výchovu dětí v rodině. Stabilita a fungování rodiny nejsou ovlivněny pouze ekonomickými vlivy, ale především rodičovskou a partnerskou stabilitou a vzájemnou rovností. Z genderového pohledu na rodinu je však patrný rozdílný přístup k oběma pohlavím i v průběhu

socializace a profesních možností, která bývá označována jako genderová generační nerovnost. (Valdrová, 2006, s. 40) Jedná se o takové rozdíly mezi mužem a ženou, které nejsou předurčeny biologicky ani geneticky, ale vznikají na základě kulturních, historických a sociálních podmíněností. (Hartl, Hartlová, 2000, s. 176) Tyto konstrukty modifikují a působí na utváření norem pro jednotlivá pohlaví jako typicky mužské nebo typicky ženské. To vše silně ovlivňuje životní perspektivy, životní možnosti a hodnotové orientace ve vztahu k pohlaví. (Valdrová, 2006, s. 48) Tyto názory mají velký vliv i na řešení problematiky domácího násilí obecně. Na základě genderového stereotypu byl zpravidla prosazován model muže - živitele rodiny, ženě byla automaticky přisuzována role vychovatelky a pečovatelky, v zájmu zachování rodiny měla žena snášet rozhodnutí a následky manželova chování. Žena, která opustila z nejrůznějších důvodů rodinu, byla společností často odsuzována.

V současnosti jsou vzorce chování v rodině vystaveny vlivu transferu majetku, peněz, růstu bohatství na jedné straně a propadu životní úrovně až pod hranici chudoby na straně druhé. Mnoho rodin se musí adaptovat na nové podmínky a prohlubují se sociálně ekonomické rozdíly. Dochází ke změnám jejich strategií a stereotypů a k proměnám rolí mužů a žen. Toto vše nutně ovlivňuje podobu rodinného života. Domácí násilí bylo považováno za ryze soukromý problém, který „měl zůstat v rodině“ a to je jeden z důvodů, proč docházelo k rodinným tragédiím, kterým se dalo včasným zásahem předejít. Projevy domácího násilí v rodině narušují sociální vazby a zasahují významně i do tak citlivé oblasti jakou je výchova dětí. (Gjuričová, 2001, s. 5) Přestože to nemusí být na první pohled zřejmé, je domácí násilí ve všech svých podobách závažným celospolečenským problémem.

2.1 Pojem domácí násilí

Důležité je vědět, co si vlastně pod pojmem domácí násilí představit. Domácí násilí není normální jev a nikdo není povinen snášet ponižování ze strany partnera. Mnohdy si oběti ani neuvědomují, že ve vztahu není něco v pořádku. Chyba je v tyranizujícím násilníkovi, nikoli v oběti! *„Domácí násilí se odehrává mezi blízkými lidmi, kdy mezi pachatelem a obětí jsou citové, sociální a ekonomické vazby. Jedná se o agresivní chování agresora vůči své oběti, ve většině případů v soukromí bytů či domů*

rodin.“ (Domácí násilí, [b.r.]) Zřejmě největším problémem u tohoto druhu násilí je fakt, že se krutosti a hrubosti odehrávají za zavřenými dveřmi, převážně bez svědků a bez důkazů. Domov přestává být útočištěm a domovem, oběť se často bojí z různých důvodů cokoli sdělit a vzniká v ní narůstající strach vůči agresorovi. Pokud chceme obětí domáciho násilí skutečně účinně pomoci, musíme znát znaky a formy, které tento fenomén vykazuje. „*Domácí násilí lze definovat jako zneužití postavení a moci, kterou pachatel v rodině má. Projevuje se nepřiměřenými požadavky, vynucováním podřízenosti oběti a kontroly nad jejím životem.*“ (Vágnerová, 2004, s. 633)

2.2 Znaky domácího násilí

Domácí násilí se může dít na dětech, na ženách, na mužích, na zdravotně postižených a na seniorech. Typickými znaky, na jejichž základě lze domácí násilí identifikovat, jsou:

- **místo páchání** - k násilí dochází v soukromí tzv. „za zavřenými dveřmi“, stranou společenské kontroly; svědky domácího násilí proto bývají obvykle pouze děti,
- **opakování** - jeden atak může i nemusí být počátkem domácího násilí; ve vztahu se střídají období klidu, která mohou být i relativně dlouhá, s epizodami násilí; tyto prodlevy se obvykle zkracují,
- **rozdělení rolí** - rozdělení rolí oběti a násilníka je jednoznačné a rovnováha sil nerovnoměrná; nedochází ke střídání rolí jako při obvyklých sporech a hádkách,
- **eskalace** - dochází ke stupňování útoků vůči ohrožené osobě; násilí, které začíná ve většině případů urážkami, přechází v psychické týrání a ponižování; časem se přidávají fyzické útoky, které jsou stále častější.

Za domácí násilí nelze považovat chování mezi partnery, kdy dochází k vzájemnému napadání, hádkám, sporům a nejsou zde jasně vymezené role oběti a agresora, jedná se o tzv. „italské manželství.“ (Čírtková, 2006, s. 6)

2.3 Formy domácího násilí

Nejčastějšími formami domácího násilí je násilí fyzické, psychické, emocionální, sociální, ekonomické a sexuální. Ve většině případů pachatel domácího násilí nepoužívá jednu z forem, ale většinou jde o kombinaci více z nich, kdy jedna je dominantní.

Obecně se dají formy domácího násilí shrnout do šesti základních kategorií:

- **fyzické** - ohrožená osoba je ze strany násilné osoby fyzicky napadána; tato forma může vyústit až v útok na život ohrožené osoby. Zahrnuje různé způsoby ubližování jako je např. strkání, fackování, bití pěstmi, tahání za vlasy, pálení, kopání, smýkání, ohrožování zbraní, nožem atd.,
- **psychické** - ohrožená osoba je ponižována a urážena, dochází k jejímu zastrašování, vyslovování zákazů, ničení jejích věcí a terorizování; tato forma obvykle předchází závažnějším formám násilí,
- **emocionální** - ohrožená osoba je soustavně kontrolována v tom co dělá, kam chodí, s kým se stýká, je zesměšňována; jsou jí odpírány oblíbené činnosti, např. pěstování koníčků; jsou jí rozbíjeny „památéčné“ věci; toto vše umocňuje trýzeň týrané osoby,
- **sociální** - násilí má za cíl oběť především izolovat, agresor své oběti zakazuje stýkat se s rodinou, přáteli, blokuje jí telefon, zamyká ji, pomlouvá mezi blízkými osobami,
- **ekonomické** - ze strany násilné osoby je ohrožené osobě omezován přístup k penězům; násilná osoba má absolutní kontrolu nad příjmy a výdaji ohrožené osoby, která je tím pádem na ní finančně závislá,
- **sexuální** - jde často o styk vynucený násilím, žena je nucena k praktikám, které jsou jí nepříjemné; ze strany násilné osoby dochází ke znásilňování; násilná osoba zachází s blízkou osobou jako se sexuálním objektem, zahrnuje všechny sexuální činy, které jsou na oběti vynucovány a které podstupuje nedobrovolně či s nechtutí. (Vágnerová, 2004, s. 633)

2.4 Příčiny vzniku domácího násilí

Otázka lidské agrese není jen otázka psychologická, ale i sociologická a politická. Agrese vystupuje nejen jako problém válečných krutostí, ale i jako problém šikanování, týrání dětí, zločinných násilností a další. Nekonečný (1996, s. 202) uvádí „podle psychoanalýzy a většiny evropských etologů je tedy agrese vrozená, ale to neznamená, že je tu vyloučen i vliv učení (podmiňování vrozených pudů)...“ Agrese tedy vystupuje ve dvou formách a to jako „vzteklá agrese“ a jako afektu zbavená „instrumentální agrese“, která je naučenou sociální technikou. „*Městnaný agresivní popud se může projevit nekritickými výpady, sníženou tolerancí nebo zvýšenou dráždivostí vůči určitým osobám, nekontrolovanými výbuchy násilí, ničením předmětů a jinak. Agresivní prvky v sobě může mít i touha po moci, vztahovačnost, předrážděnost...*“ (Nekonečný, 1996, s. 202) Vrozená agrese pak v sobě zahrnuje vztek a nepřátelství, touhu ničit či napadat a přenáší se na jakýkoli objekt., např. muž zdeptaný svým nadřízeným si může „vylít vztek“ na podřízeném nebo na své ženě.

„*A. H. Buss a A. Durkee (1957) podali následující inventář agresivního chování: 1. napadnutí - fyzické násilí, útok; 2. nepřímá agrese - intriky, pomlouvání; 3. popudlivost - pohotovost k afektivní explozi; 4. negativismus - oponování; 5. nevole, resentment - nenávisť, nevraživost, závistivost; 6. podezřívání - projekce nepřátelství na druhé; 7. verbální agrese - nadávky atd.*“ (Buss, Durkee In: Nekonečný, 1996, s. 207)

Násilné chování není výsadou nižších sociálních vrstev či minoritních skupin, ale lze se s ním setkat kdekoli, bez ohledu na úroveň vzdělání, profesní či konfesní příslušnost. „Rozdíly různých socioekonomických, resp. etnických skupin spočívají v odlišnosti mechanismu vzniku a udržování násilných vzorců chování, vyplývajících z problémů konkrétních partnerství.“ (Vágnerová, 2004, s. 634)

Ve vztahu dochází k výskytu domácího násilí z různých příčin. Čírtková (2006, s. 7) uvádí, že základní příčiny vzniku domácího násilí jsou:

- **individuální** /ontogenetické/ - touto příčinou jsou povahové rysy násilné osoby, která má sklon k agresi, je emocionálně labilní a nezralá,
- **rodinné** /mikrosystémové/ - dochází k uplatňování moci a osvojení vzorců chování, kdy například násilná osoba byla v dětství svědkem domácího násilí mezi svými rodiči,

- **situační /ekosystémové/** - vznik domácího násilí je ovlivněn konkrétním sociálním prostředím a životní situací jakou je například ztráta zaměstnání,
- **společenské /makrosystémové/** - tyto příčiny jsou ovlivněny převládajícími názory společnosti, mýty a postoji, kdy násilí ve vztahu je tolerováno.

Vznik násilí v partnerských vztazích je vysvětlován různým způsobem. Takzvaný interakční model je založen na představě komplementarity chování násilníka a způsobu reagování oběti. Jiný výklad považuje za nejdůležitější osobnost agresora, to znamená, že hledá vysvětlení ve struktuře jeho osobnostních vlastností, event. jiných faktorech, které ovlivňují jeho reaktivitu. (Vágnerová, 2004, s. 635)

2.5 Osoby násilné

V agresi se velmi markantně projevují zákonitosti sociálních interakcí a vzájemné vazby chování partnerů. Determinanty agresivity jsou:

- **předchozí zkušenosti s agresi** - subjekt, který byl vystaven mnoha situacím, v nichž byl vyvolán vztek, je s větší pravděpodobností chronicky agresivnější než subjekt, který zažil jen málo vzteku,
- **historie zpevnění** - agrese se stává zvykem podle důsledků, které vyvolává,
- **sociální facilitace** - agresivitu mohou podporovat postoje jedinců nebo skupin či komunit a společenských tříd, jakož i kulturní vzorce,
- **temperament** - proměnné temperamentu, které determinují agresivitu jsou např. impulzivita, síla reakce, úroveň aktivity a nezávislosti. (Nakonečný, 1996, s. 211)

Z hlediska domácího násilí rozlišujeme šest základních typů agresora:

- **domácí násilník** - doma agresor a pro okolí konformní seriózní osoba, kontrolovaný pachatel s dvojitou tváří, jinak slušný, násilný jen v rodině, často je pachatel z vyšších sociálních vrstev,
- **generalista** - používá násilí v rodině, ale i vůči jiným osobám,
- **situační domácí agresor** - násilí je podmíněno vnějšími situačními okolnostmi, spouštěčem násilí je domnělá či skutečná životní krize, on sám potřebuje

v životě podporu a problémy řeší odreagováním se na partnerovi (dlouhodobá nezaměstnanost, mimomanželský vztah),

- **na droze závislý pachatel** - domácí násilí se vztahuje k abúzu alkoholu nebo jiné drogy, ve vztahu se nejčastěji dopouští fyzické formy násilí,
- **sadistický agresor** - porucha osobnosti, jedná se o typ „sociálního sadisty“, který neuznává sociální hodnoty, má sklon k agresí, je nezralý a emocionálně labilní,
- **sociálně problémový pachatel domácího násilí** - jedinec často z nižších sociálních vrstev, vykazující sociálně patologické projevy. (Domácí násilí, [b.r.]

2.6 Osoby ohrožené

Jak již bylo zmíněno v úvodu, k domácímu násilí dochází ve vztahu mezi osobami blízkými. Podle empirických výzkumů postihuje domácí násilí nejméně 16% partnerských vztahů. V 95% zachycených případů domácího násilí byly oběťmi ženy. (Čírtková, Macháčková, Vitoušová, 2002, s. 6) Osobami ohroženými domácím násilím mohou být manželka, manžel, druh, družka, bývalí manželé dále žijící ve společném bytě, ale rovněž senioři, žijící ve společném bytě nebo domě se svými dětmi nebo vnoučaty a také osoby zdravotně postižené a odkázané na pomoc blízkých osob. Všechny tyto osoby mohou být ohrožovány ze strany násilných osob. Pozornost je věnována převážně dospělým obětem. Opakované výzkumy však přinesly další varovný fakt. V rozpětí od 65% (např. výzkumy ve Velké Británii) až do 82% (výzkum v ČR) žijí v rodinách, kde dochází k domácímu násilí, děti. Experti tvrdí, že děti jsou zapomenutými oběťmi domácího násilí, které mohou být postiženy dvojitým způsobem:

- **přímá viktimizace** - jde o situaci, kdy agresor útočí nejen na partnera, ale i dítě; poměrně typická je situace, kdy dítě brání matku a je přitom zraněno,
- **nepřímá viktimizace** - dítě není vlastním terčem útoku, je v roli svědka; je prokázáno, že i rodiče, kteří se snaží své děti uchránit před incidenty, bývají málo úspěšní. (Tamtéž, s. 6)

3 DŮSLEDKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Za velký problém fenoménu domácího násilí je obecně považována vysoká míra latence. Latentní oběti kriminality násilí sice vnímají, ale neoznamují. Oznamování ze strany obětí často blokuje obavy ze stigmatizace a také pocit, že oznámení trestného činu vlastně nic nevyřeší a bude spojeno jen se stresem a zátěží. Znepokojující je fakt, že značnou část těchto osob představují právě zvláště zranitelné oběti, které byly traumatizovány násilnými nebo sexuálními delikty. Právě u nich bývá velké riziko opakovaného domácího násilí. Navíc jsou práva obětí obecně málo známa a zájmy obětí bývají v trestním řízení málo respektovány a prioritou zůstává pachatel. Úvaha, že mlčení je větší pojistkou na zdánlivý klid a bezpečí, je z pohledu oběti psychologicky logická a pochopitelná. (Gjuričová, 2001, s. 8)

Jestliže se zaměříme na důsledky domácího násilí, je zřejmé, že u obětí se projevuje:

- zvýšená psychická zranitelnost, trpí pocity viny, obviňují se z vyprovokování a zodpovědnosti za násilí,
- ztráta sebevědomí, domnívají se, že nejsou schopni přežít bez cizí pomoci,
- pocit bezmoci, cítí se sociálně izolovaní, opuštění, nemají kontrolu nad situací,
- ztráta životních iluzí, o které se opírá duševní stabilita,
- intenzivní pocit viny, sebeobviňování, věří v mýty o domácím násilí,
- nápadná oddanost vůči týrateli, jsou v rozpacích, pokud mají přiznat, že jsou týráni nebo že zůstávají v násilném vztahu,
- emocionální labilita zažívají stresové reakce s fyziologickými komplikacemi, únava, vyčerpanost, bolest zad, nespavost, bolesti hlavy, dýchací problémy, svalové křeče,
- vymizení radosti ze života, ztráta osobních perspektiv, upřednostňují potřeby dalších členů rodiny před vlastními,
- získaná nedůvěra ve vlastní síly, popírají hněv zapříčiněný týráním, ale vybuchují kvůli každé maličkosti,
- pocit vlastní nedostatečnosti, často jsou v depresi nebo se bojí,
- sebedestruktivní či depresivní ladění, mají pocit bezmoci, neexistuje možné řešení. (Domácí násilí, [b.r.]

V právním kontextu domácí násilí představuje jev, který vede k porušování základních lidských práv a svobod. V tomto kontextu je tedy kladen důraz na fakt, že domácí násilí výrazně narušuje kvalitu života oběti, kdy v počátečních fázích dochází k omezování její důstojnosti, později je pak ohrožováno i její zdraví a často i život.

V psychologickém kontextu je z pohledu důsledků domácího násilí zvýrazňováno hledisko jeho přímé oběti. Mnohé způsoby reagování oběti na tento druh násilí páchaného blízkou osobou jsou totiž málo srozumitelné. Dochází zde k tolerování násilí, ke snášenlivosti, nečinnosti až apatii na straně oběti, někdy až ke zpochybňování závažnosti problému domácího násilí.

V kontextu sociálních věd je domácí násilí označováno jako závažný sociálně patologický jev. Zvýrazňuje se hlavně devastující dopad na celou rodinu, která přestává plnit své funkce. *„Domácím násilím tak trpí nejen přímá oběť, tedy týraná osoba, ale i nepřímé oběti, což jsou další členové domácnosti, zejména pak děti.“* (Čírtková, 2006, s. 6)

4 VLIV DOMÁCIHO NÁSILÍ NA DÍTĚ

„Rodina je primárním činitelem socializace v raném dětství a od té doby má trvalý a významný vliv na vývoj a na sebepojetí jedince. Když dítě roste, vyřazuje či potlačuje obsahy, které tvořily zkušenost s rodiči...“ (Jedlička, Klíma, Kořa, Němec, Pilař, 2004, s. 36) V rodinách s výskytem domácího násilí jsou narušeny nejzákladnější podmínky pro zdravý vývoj dítěte – bezpečí domova, bezpečí a pevnost vztahů, přijetí a láska k dítěti. Děti v domácnostech, kde dochází k domácímu násilí, mohou být nejen svědky násilí, ale mohou být i samy týrány či dokonce být násilnou osobou využívány k manipulaci či získání kontroly nad obětí. *„Domácí násilí poškozuje i děti, které jsou jeho každodenními účastníky. Děje se tak dokonce i tehdy, když sami nejsou přímou obětí, ale jen jeho svědky. Tato zkušenost je ochuzuje o pocit bezpečí domova, posiluje jejich nejistotu a obavy z ohrožení, které mohou být generalizované.“* (Vágnerová, 2004, s. 644)

Domácí násilí je pro dítě tak složitou životní situací, že ho poškozuje v téměř všech oblastech vývoje. Znamená to, že se problémy doma velmi často projevují tak, že se nám zdá problematické dítě a jeho chování. (Domácí násilí může mít na dítě horší vliv, než válečný konflikt, ©2016) Cítí se bezmocně, svalují vinu na sebe. Z některých dětí se stávají „malí dospělí“ a přebírají pod vlivem okolností roli dospělého. Někdy se naopak vrací ve vývoji zpět a chovají se příliš dětsky. Vágnerová (2004, s. 644) uvádí *„prožívají více emocí, na konfliktní situace reagují zvýšenou hostilitou a aktivními vyhýbavými reakcemi. Svět se jim nejeví bezpečný, mají sklon interpretovat i běžné projevy chování svých vrstevníků jako signál nepřátelství a podle toho na ně nepřiměřeně reagovat.“* Děti jsou zmatené ve svých pocitech vůči rodičům, násilného rodiče mají rády a zároveň se jej bojí. Svou matku pak mohou v důsledku narušené rovnováhy moci v rodině a kvůli násilnému modelu vnímat jako sobě rovnou. Opakovaná zkušenost s ponížením matky, která ji manipuluje do role bezmocné oběti, ji zároveň symbolicky zbavuje kompetencí ochránce dětského bezpečí a dítě ji již nemůže vnímat jako bytost, u které by mohlo najít ochranu a oporu. Dalším důležitým faktorem je změna rodičovského chování ve vztahu k dětem. Ty bývají často zanedbávány a není jim poskytováno vše, co by potřebovaly. V těchto rodinách se pak zvyšuje riziko, že se také děti stanou obětí týrání nebo zneužívání. (Tamtéž, s. 644)

Celkový vývoj dítěte a vývoj jeho osobnosti se často dostává do nerovnováhy a disharmonie:

- dítě reaguje jednak přímo na agresi a násilí, jednak na to, že se násilí týká dvou pro něj nejdůležitějších osob - rodičů,
- mladší děti reagují častěji úzkostí, starší hostilitou,
- dívky mají tendenci promítat domácí násilí více do emočních stavů, tedy do svého prožívání, chlapci zase více do svého chování,
- dívky se častěji identifikují s rolí oběti, chlapci s rolí agresora (*trans-generační přenos*).

Sebepojetí dítěte ohroženého domácím násilím je narušené, dítě nemůže prožívat svoji hodnotu a cítí se devalvované, ponižované, opomíjí své potřeby ve prospěch druhých, v důsledku čehož může zažívat frustraci a především citovou deprivaci. Již v útlém věku pro sebe nic nepožaduje, snaží se neupoutávat na sebe pozornost, je tiché, trpělivé a ničeho se nedožaduje. (Dítě a domácí násilí, ©2010)

4.1 Příznaky vystavení dítěte okolnostem domácího násilí

V rodinách, kde dochází k domácímu násilí, jsou často vychovávány děti, které jsou buď svědky agresivních projevů, nebo i často oběti samé. Dlouhodobě trávající násilnosti v rodině negativně poznamenají jejich další vývoj. Nejsou ochotny o svých zážitcích hovořit, postupně se sociálně izolují, vyhýbají se spolužákům a vrstevníkům. Často lze u nich zaznamenat příznaky trvalé předrážděnosti, napětí, paniku, poruchy spánku apod. (Domácí násilí, [b.r.]

U dětí vystavených traumatizaci je možné sledovat podle věku zaostalost ve vývoji, problémy s učením, zmatenost, napětí, pláč a křik, noční můry, zlobení, agresivitu vůči dětem, rodičům, hračkám, patrné regresivní formy chování, tendence k sebeobviňování, ale i bezohlednost k druhým, porušování norem, nedbalost, nesoustředění či únik k nebezpečným hrám. Naopak u školních dětí můžeme sledovat extrémní snahu, aby kompenzovaly poměry v rodině. U starších dětí do osmnácti let můžeme pozorovat velké změny v chování a ve vztahu k rodičům. Dále také únik k nebezpečným způsobům chování jako jsou drogy, promiskuita či záškoláctví jako

vyrovnání se se stresem, strachem a pocitů bezmoci. Dochází u nich ke snížení sebehodnocení a výkyvům v sebedůvěře. Objevují se také změny v oblasti sociální, mají snahu se izolovat, či vyhýbat kontaktům s vrstevníky, nebo se naopak projevuje vystupňovaná potřeba účasti na všech aktivitách. (Domácí násilí, [b.r.]

Příznaky jsou stejné jako u týraného a zneužívaného dítěte. Mezi nejčastější formy fyzického násilí patří nepřiměřené bití rukou po hlavě nebo po tváři (pohlavky, facky), navíc různými nástroji jako je např. řemen, vařečka apod., údery pěstí, kopání, odhazování dítěte, popáleniny, opařeniny, škrcení, svazování atd. Pokud se týká fyzických příznaků, můžeme na dítěti pozorovat podle formy použitého násilí určitá poranění, která se často opakují a nelze je vždy schovat pod oděv. Fyzické násilí se projevuje i dalšími průvodními znaky. Například ve svalové oblasti je možné u postiženého dítěte pozorovat stažení menších svalů okolo úst, kolem rtů, vodorovných a svislých svalů čela. U fyzických symptomů domácího násilí je třeba vzít v úvahu, že zátěž a stres se u dětí projevuje jinak než u dospělých. U dětí patří k projevům zvýšený pohybový neklid.

Problémem je rozpoznat psychické týrání. Formy psychického týrání jsou velmi různorodé. Vždy se jedná o takové chování vůči dítěti, které má negativní dopad na jeho citový vývoj, na vývoj chování i vývoj osobnosti dítěte, na jeho sebehodnocení a také na vývoj jeho sociálních vztahů. Obecně platí, že riziko poškození dalšího psychického vývoje dítěte je tím větší, čím je týrané dítě mladší. I aktuální nápaditosti v chování týraného dítěte závisejí na jeho vývojové úrovni a tudíž se u dětí různého věku mohou lišit. Velmi důležitým aspektem je také délka trvání, míra této zátěže a závislost dítěte na týrajícím rodiči. (Vágnerová, 2004, s. 612) Nejčastější formy psychického násilí jsou nadávky, ponižování a zesměšňování, výhrůžky a cílené vyvolávání strachu dítěte, jeho odmítání, citové vydírání, požadavky nereálných úkonů, ale také nepřiměřené izolování dítěte od kamarádů nebo od druhého rodiče, zatahování dítěte do konfliktu mezi rodiči, jeho zneužívání jako svědka, negativní ovlivňování dítěte proti druhému rodiči a získávání dítěte na svou stranu. Jedny ze závažných příznaků chronického psychického poškození jsou poruchy trávení a vyměšování, ztráta chuti k jídlu spojená s bolestmi žaludku.

4.2 Následky vystavení dítěte okolnostem domácího násilí

Opakované vystavení dítěte okolnostem domácího násilí traumatizuje dítě podobně jako jiné formy týrání či zneužívání dítěte. Přípravuje dítě o základní pocit bezpečí a pocit domova jako místa, kde je mu dobře:

- ničí vztahy mezi rodiči a dětmi,
- děti traumatizuje - poškozují jejich nervový systém i zdraví,
- deformuje sociální vztahy dítěte,
- připravuje děti o dětství, nutí je chovat se jako malí dospělí,
- učí děti, že násilí, manipulace a ovládání ostatních je normální a vyplácí se,
- dítě postrádá pozitivní mužské i ženské vzory pro svůj vývoj,
- děti mohou mít v budoucnosti velké problémy ve svých partnerských vztazích, ale též se závislostmi či problémovým chováním. (Domácí násilí může mít na dítě horší vliv, než válečný konflikt, ©2016)

Dítě je konfrontováno s hádkami, násilím a negativními emocemi mezi rodiči. Celá atmosféra rodiny je výskytem domácího násilí dlouhodobě a zásadně změněna, dochází k nárůstu prožívané tenze, úzkosti a obav. Chování rodičů se stává pro dítě nesrozumitelným a nepředvídatelným a to zejména tam, kde se střídají útoky a fáze „odčinění“ a odprošování ze strany agresora. Nepředvídatelnost situace, kdy bude násilná osoba opět agresivní, významně zesiluje intenzitu prožívané úzkosti a udržuje dítě ve stavu permanentního napětí a očekávání, zásadním způsobem zatěžuje psychiku dítěte a působí jako silný stresor. Dítě nemá prostor vyjádřit, co by si autenticky přálo a co autenticky prožívá. Nejednou nemůže hovořit o svých úzkostech a obavách, protože se brání tomu, aby zatěžovalo svými starostmi a problémy submisivního rodiče, cítí za něj zodpovědnost, slabého rodiče chrání. Nemůže otevřeně vyjadřovat své pocity ani před násilnickým rodičem, může prožívat strach z trestů za své pocity a postoje, ze zavržení, posměchu, může být také vystaveno silnému nátlaku a manipulaci ze strany agresora, aby se přiklonilo na jeho stranu. (Dítě a domácí násilí, ©2010)

Tarabová (Dítě a domácí násilí, ©2010) uvádí *„dítě má z agresora strach, a to i v případech, kdy násilná osoba napadá „jen“ ohroženou osobu, dítě i tak prožívá strach, zda bude či nebude samo napadeno, opuštěno; jak by se také mohlo spolehnout na to, že agrese nebude namířena proti němu, v porovnání s dospělým proti „slabému*

dítěti“, když je cílena dokonce i na silnějšího dospělého rodiče, a ani ten se proti násilí a agresi nedokáže efektivně bránit...“ Psychiku dítěte také významně ovlivňuje nepředvídatelnost situací, ve kterých bude násilná osoba agresivní. Tím také dochází ke zvyšování jeho úzkosti, jelikož dítě nemá možnost předem odhadnout, co se doma bude dít. Zkušenost s násilím může také negativně ovlivnit rozvoj dětského mozku a jeho funkcí. Děti mohou mít potíže s koncentrací, učením, cítěním empatie a rozvíjením normálních vztahů s vrstevníky. Mají problémy naučit se důvěřovat, mít někoho rád. Emočně se oddělují od svého okolí, aby neriskovali další citové ztráty.

Dítě může mít silné pocity viny za konflikty rodičů. Může si myslet, že když se rodiče hádají, hádají se kvůli němu. Často má dítě tendenci přebírat odpovědnost, nemá fyzickou sílu, aby zabránilo napadání rodiče, je frustrované. Někdy jsou submisivní matky hrdé, že mají „rozumné“ dítě, které je hlídá a chrání je před otcem, neuvědomují si však, že dítě za takovou roli platí disharmonickým vývojem své osobnosti, osvojováním si nezdravých způsobů jednání a postojů, sebeobětováním, či somatickými problémy. (Dítě a domácí násilí, ©2010)

Domácí násilí deformuje vztahy dítěte s rodiči, někdy nutí dítě do role ochránce slabšího rodiče, jindy se spíše identifikuje s agresorem. Postoj k rodičům bývá obvykle ambivalentní, děti si s touto situací neumějí poradit. Jejich reakce na takovou situaci pak mohou být různé. Mohou vytvářet určitou koalici s týranou matkou, kterou se snaží bránit a pomáhat jí i za cenu výprasku. Takovýto postoj je typický především pro dcery. Dívky posuzují celou situaci s větší odpovědností a snaží se přispět k nápravě situace, často jsou prostředníky mezi rodiči, které se snaží usmířit. Za těchto okolností může pak matka ztratit svou pozici autority, děti ji mohou přestat respektovat nebo se k ní začnou chovat podobným způsobem jako otec. Ještě komplikovanější postoj bývá k agresivnímu otci, ten může být hostilní, odmítavý, rezervovaný, ale i ambivalentně adorující. Chování agresivního otce vyvolává u dětí strach a někdy si přejí, aby otec z rodiny odešel. Chlapcům moc otce imponuje, následně může dojít ke ztotožnění s otcem a sami se začnou projevovat agresivně. Jejich agrese směřuje zpočátku k vrstevníkům, ale postupně se můžou začít podobně chovat i k různým členům rodiny. (Vágnerová, 2004, s. 644) „*Dítě si zafixuje, že násilí patří ke vztahu, že je to zákonitost, že je nedílnou součástí důvěrných interpersonálních vztahů, takový postoj představuje riziko pro budoucí partnerské vztahy dítěte.*“ (Dítě a domácí násilí, ©2010)

To jak děti reagují na násilí, záleží na mnoha okolnostech. Kromě věku i na blízkosti a intenzitě násilí a jeho frekvenci. Některé děti se dokážou s traumatickou událostí vcelku brzy vypořádat, jiné jsou postiženy na celý život. Vždy záleží na dětském temperamentu, způsobu reagování na svět, na tom, zda samotné dítě bylo přímým objektem násilí.

Domácí násilí tedy ovlivňuje celou osobnost dítěte a to jak jeho tělesnou schránku, tak také jeho emoce, jeho kognitivní jednání, jeho chování i sociální vztahy. (Dítě svědkem domácího násilí, [b.r.]

Dopady domácího násilí na tělesnou schránku dítěte:

- somatické obtíže (bolesti hlavy, břicha, nevolnosti, astma),
- psychosomatické symptomy (časté nemoci, nachlazení, horečky),
- únava,
- nízká reakce na fyzickou bolest,
- opožděný psychomotorický vývoj.

Dopady domácího násilí na emoce dítěte:

- pocit viny (pocit odpovědnosti za týrání),
- stud („nikomu jinému se to nestává“)
- strach (vyjádřit své pocity z neznámých situací, z týrání),
- zmatek,
- vztek,
- deprese (pocit bezmocnosti a neschopnosti změnit věci),
- úzkost,
- nervozita.

Dopady domácího násilí na kognitivní jednání dítěte:

- pocit odpovědnosti za násilí a týrání,
- pocit, že je správné někoho bít, když chce něčeho dosáhnout,
- nízké sebevědomí,
- identifikace s rolí oběti nebo agresora.

Dopady domácího násilí na chování dítěte:

- stáhnutí se do sebe, pasivita nebo naopak agresivita,
- přebírání role dospělých (péče o mladší sourozence),

- vyhledávání pozornosti,
- noční pomočování a poruchy spánku,
- nadměrná bázlivost,
- regrese ve vývoji,
- útěky z domova, záškoláctví,
- sebepoškozování,
- poruchy příjmu potravy,
- požívání alkoholických nápojů a drog.

Dopady domácího násilí na sociální vztahy dítěte:

- izolace od kamarádů,
- neschopnost navázat vztahy s vrstevníky,
- problémy důvěřovat druhým,
- špatné dovednosti řešit konflikty
- nepřiměřené sociální zapojení.

Všechny tyto problémy dětí se pak mohou vrátit po letech při volbě partnera či výchově vlastních dětí. Největším rizikem domácího násilí je, že se dítě v pozdějším věku stane ve vlastním partnerském vztahu samo agresorem nebo obětí domácího násilí. (Dítě svědkem domácího násilí, [b.r.]

5 SYNDROM CAN

„Podle definice Rady Evropy se pod syndrom CAN zahrnují jakékoli vědomé nebo nevědomé aktivity, jichž se dopouští dospělý (rodič, vychovatel, jiná osoba) na dítěti a jejichž následkem dochází k poškození zdraví a zdravého vývoje dítěte...“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 636)

Vágnerová (2004, s. 593) uvádí: *„Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN) je definován jako poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, jež je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné.“* Jedná se tedy o soubor negativních důsledků špatného zacházení s dítětem. Příznaky vznikají v důsledku špatného zacházení nebo nedostatečné péče, kdy jsou zanedbávány důležité životní potřeby dítěte.

5.1 Dělení syndromu CAN

K poškození zdraví a zdravého vývoje dítěte dochází v důsledku zanedbávání, týrání či zneužívání dítěte. Rizika působící negativně na vývoj dítěte tedy rozdělujeme do tří forem a jednotlivé formy se velmi často vyskytují společně, přechody mezi nimi jsou plynulé.

5.1.1 Zanedbávání dítěte

„Zanedbávání dítěte vede k poškozování vzniklému v důsledku nedostatečného upokojení jeho potřeb, jehož příčinou je omezení standardní interakce mezi rodičem a dítětem.“ (Tamtéž, s. 594) Zanedbávající rodiče lze rozdělit do dvou kategorií.

Jedná se o rodiče, kteří nemají pro rodičovskou roli dostatečné kompetence a nejsou schopni se přijatelným způsobem starat o dítě. Jedná se např. o osoby somaticky či psychicky nemocné, jedince s poruchou osobnosti, osoby zdevastované abúzem alkoholu nebo drog či se zkušeností citové deprivace. Domácnost takovýchto osob i vztahy mezi jednotlivými členy rodiny mají celou řadu nedostatků.

Další kategorii představují lidé, kteří nemají dostatečnou motivaci k rodičovství a to např. z důvodu, že jsou příliš zaujati svými zájmy nebo problémy. Často se jedná o mladé a nezralé rodiče, kteří žijí v hmotné bídě nebo jsou příliš zaujatí svou vlastní profesní kariérou nebo zájmy. (Vágnerová, 2004, s. 594)

5.1.2 Týrání dítěte

V rodinách, kde jsou narušené vztahy mezi jejími členy, je riziko týrání zvýšené. Mezi členy takovýchto rodin chybí vzájemná podpora, převažuje napětí a nespokojenost, vše se řeší násilným způsobem. Jedním z projevů nahromaděného napětí, které vyplývá z neschopnosti rodiny zvládnout své problémy, je agrese vůči dítěti. Obětí této dysfunkčnosti rodiny se stává dítě jako její nejslabší člen. Dochází k přenosu násilí a náhradnímu odreagování, jako spouštěč násilného chování mohou působit také situační faktory. (Tamtéž, s. 594)

Vlastní týrání dělíme na fyzické, kdy se jedná o tělesné ublížení dítěti nebo nezabránění ublížení či utrpení dítěte. Jedná se např. o nepřiměřené bití rukou, kopání do dítěte, způsobení bodných, řezných a sečných ran různými nástroji, vytrhávání vlasů, vláčení dítěte po zemi, odhození dítěte, svazování a připoutání dítěte, škrcení, dušení nebo silné třesení atd. Dále se jedná o psychické týrání, které zahrnuje chování, jež má vážný negativní vliv na citový vývoj dítěte a vývoj jeho chování. Psychické týrání může mít formu slovních útoků na sebevědomí dítěte, opakovaného ponižování dítěte, jeho odmítání či zavrhování. Jedná se o izolaci dítěte, zavírání do temné místnosti, deptání dítěte výhrůžkami, nadávkami, vzbuzování strachu apod.

Týrání se dopouštějí rodiče, kteří se nedovedou dostatečně ovládat a mají zvýšený sklon k násilným reakcím. Jedná se o osoby s anomálním vývojem osobnosti, alkoholiky, drogově závislé apod. Dále jsou to rodiče soustředění jen na své problémy a zájmy. Riziko, že se budou dopouštět týrání se u nich zvyšuje v situaci, kdy jsou sami nadměrně stresováni, nedostává se jim potřebné emoční podpory a v také situaci jim dítě poslouží jako dosažitelný objekt k vybití negativních emocí. Další skupinu tvoří rodiče, kteří o děti obecně nestojí, mají jiný hodnotový systém a děti jim jsou na obtíž. Týrání se dopouštějí také rodiče se zvýšenou potřebou moci nad dítětem, která slouží

jako kompenzace pocitů nejistoty a méněcennosti, a lidé s negativní zkušeností z dětství, kteří byli sami týráni či zanedbáváni. (Vágnerová, 2004, s. 595)

5.1.3 Zneužívání dítěte

Tato forma představuje především sexuální zneužívání, které je definováno jako využití dítěte pro sexuální uspokojení dospělého. Sexuálního zneužívání se dopouštějí především muži, ženy jsou aktéry sexuálního zneužívání vzácně. Pachatelé mohou být muži s odlišným sexuálním zaměřením, v tomto případě pedofilním, toto však není pravidlem. Mohou to být také morálně narušení a sexuálně nevyzrálí muži, kteří často trpí poruchou osobnosti, nejsou pedofilně zaměřeni, ale využívají bezbrannosti dítěte a příležitosti, nejsou schopni získat žádný přijatelnější sexuální kontakt a dítě je pro ně řešením z nouze. Sexuálního zneužívání se mohou rovněž dopouštět muži, kteří ztrácejí schopnost kontroly pudového jednání z důvodu psychického onemocnění nebo v důsledku abúzu alkoholu či drog.

Obecně lze také říci, že ohrožení dítěte sexuálním zneužíváním je větší v rodině dysfunkční nebo doplněné, kde žije cizí člověk, obvykle partner matky, který nemá k dítěti typický rodičovský vztah, a proto se u něho nevytvořilo tak silné sexuální tabu. (Tamtéž, s. 596)

PRAKTICKÁ ČÁST

6 KAZUISTIKA

V této části bakalářské práce je na základě zúčastněného pozorování a obsahové analýzy relevantních dokumentů zpracovaná kazuistika šesti dětí, které byly svědky asociálního chování v rodině, jež mělo nepříznivý dopad na jejich další vývoj, a kterým byla na základě rozhodnutí soudu nařízena ústavní výchova a jsou umístěny ve výchovném ústavu a dětském domově se školou. Jména dětí jsou z důvodu ustanovení Zákona č. 101/2000 Sb., Zákona o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, fiktivní.

6.1 Kazuistika 1. Jirka (narozen 2003)

(jméno chlapce je fiktivní)

Jirka se narodil do úplné rodiny, kde vyrůstal společně s dalšími pěti sourozenci, třemi sestrami a dvěma bratry. V rodině, ve které Jirka vyrůstal, docházelo k domácímu násilí, jeho otec dlouhodobě brutálně fyzicky napadal a psychicky týral matku. Děti byly přímými svědky tohoto chování, také ony byly psychicky týrány a zanedbávány. Otec Jirku nadměrně týral již od raného dětství. Jirka řekl o podmínkách v rodině paní učitelce a dal tak podnět k vyšetřování. Jeho otec byl následně pravomocně odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a má soudem vydaný zákaz k osobnímu, telefonickému i písemnému styku s Jirkou. Po odsouzení otce byla rodina velmi slabá, matka nebyla schopna dostatečně zajišťovat výchovu dětí.

Jirka byl s dvěma mladšími sestrami umístěn na základě rozhodnutí soudu do dětského diagnostického ústavu. Důvodem přijetí bylo jejich velmi problematické chování v domácím i školním prostředí, kdy zcela nerespektovali autority, neplnili si žádné povinnosti a ve svém chování byli zcela bezhraniční. U Jirky se projevila těžká emoční deprivace a následky v rozvoji osobnosti díky těžce afektivnímu a deprivujícímu prostředí s fyzickým násilím. Při klidném vedení byl schopen podat podstatně lepší výsledek. Prognóza dalšího vývoje se jevila jako pozitivní při klidném vedení a s přítomností vhodného mužského vzoru. Jirka byl hospitalizován

i v psychiatrické léčebně s diagnózou posttraumatické stresové poruchy a projevy syndromu CAN. Po celou dobu hospitalizace se nepodařilo psychický stav stabilizovat, docházelo k častým výkyvům efektivitu, byl nastražený i na malé podněty, reagoval agresivně, byly zaznamenány i poruchy spánku. Několikrát bylo zachyceno autoagresivní chování, kdy se bouchal do různých částí těla, nejčastěji do hlavy, a také pasivní suicidální úvahy.

Po přemístění z dětského diagnostického ústavu do dětského domova se školou byla Jirkova adaptace plynulá a vcelku bez problémů. Jirka od příchodu testoval pedagogy, ale i vrstevníky. Snažil se posouvat mantinely, určovat pravidla. Vcelku rychle však pochopil, že jde nesprávnou cestou a začal spolupracovat. Diskuze se z jeho strany objevuje v případech, kdy jej pořádaná aktivita nezajímá, nebaví, či je negativně naladěný. Po diskuzích a opozici se dokáže omluvit. V případě konfliktu s dospělými se snaží tuto situaci zvládnout, není tak agresivní, jen mírně naštváný a uražený. V případě konfliktu s dětmi již situaci nezvládá, přechází do útoku, žalování, pláče a sebelítosti. Jeho verbální projev v těchto situacích není příliš slušný. Po měsíci pobytu v dětském domově se školou se u Jirky objevila i agresivita fyzická, opakovaně pokoušel děti a v jednom případě i učitele. Jirka je rád úspěšný a chválen, což se projevuje při všech činnostech. Jeho reakce jsou pozitivní, bohužel ne dlouhodobé, proto je nutné Jirku stále podporovat, motivovat. Je infantilní a vítá hru, pro kterou přijímá partnery. Má však rád roli vůdce, což není druhými dětmi přijímáno.

Jirka je citově upnutý na babičku, o které hezky hovoří a vždy se na ni těší. Babička se zařízením spolupracuje a o Jirku jeví zájem. O své matce Jirka nehovoří hezky, ani o otci. V kontaktu je pouze s matkou, se kterou se také setkal. Dle jeho vyprávění s ní má špatné zkušenosti, více se vůči ní uzavřel a odmítá ji. Často pochybuje o svých schopnostech, nehovoří hezky o sobě, jako o člověku. Vždy neopomene připomenout, co prožil a s kým žil v rodině, zejména zmiňuje agresivního otce. V případě pozitivního naladění je jeho společenské vystupování na velmi dobré úrovni. V opačném případě je popudlivý, vulgární a agresivní, proto je nutné Jirku neustále podporovat a motivovat.

6.2 Kazuistika 2. Lucie (narozena 1998)

(jméno dívky je fiktivní)

Lucie vyrůstala v rodině tvořené matkou, jejím druhem a třemi bratry. Z důvodu šetření podezření na možnost psychického i fyzického týrání v rodině, kdy nebylo vyloučené ani její sexuální obtěžování ze strany bratra, byla na základě rozhodnutí soudu umístěna do dětského domova. Nejstarší bratr byl pro prokázané týrání druhem matky také z rodiny odebrán. Z dětského domova byla Lucie umístěna do rodiny svého strýce, zde se začaly projevovat výchovné problémy, konkrétně se jednalo o páchání provinění, zneužívání návykových látek, agresivitu a útoky z domova. Proto byly realizovány dva pobyty v dětském diagnostickém ústavu. Po druhém pobytu byla Lucii rozhodnutím soudu nařízena ústavní výchova a byla umístěna do dětského domova se školou.

Po příchodu a zařazení na skupinu děvčat byla její přítomnost od mladších a slabších dívek tolerována se strachem z ataku a konfliktu. Lucka je vznětlivá, reaguje neadekvátně na sebemenší podnět, někdy ani podnět z okolí nepotřebuje a fyzicky zaútočí. Svých příchodem vnesla do skupiny neklid, hluk, obavy. Proto si kolektiv oddechl při jejím přeřazení na budovu výchovného ústavu, kam přešla se svými vrstevnicemi. Zde již není tak troufalá, ale k občasným hádkám mezi klientkami dochází. Velmi rychle se však zklidní, cítí ze složení skupiny respekt. K navazování užších vrstevnických vztahů je chladná, bez zájmu. Lucie je dívka introvertní, mírně dominantní, impulzivní, která má výrazně sníženou frustrační toleranci. Projevuje se u ní extrémní a dlouhodobá citová deprivace a ve skupině je přizpůsobivá s obtížemi. S přijetím pravidel zařízení nemá Lucie obtíže, podvolí se jim, ne vždy však bez připomínek, komentářů a výhrad. Autoritu dospělých respektuje bez výhrad k pohlaví. V zařízení se setkává více s ženskou autoritou, tu od svého příchodu testuje. Po svém příchodu ženy často titulovala i velmi drsnými vulgarismy a vyhrožovala fyzickým atakem, který však nikdy vůči pedagogovi neuskutečnila. S ženami však velice ráda komunikuje, svěřuje se s problémy, dokáže být otevřená. Od autorit, kde je v přístupu direktivita a chlad se odvrací, naopak reaguje dobře na klidný, empatický přístup. Při kontaktu s Lucií je důležité umět zachovat klid a mít emoce pod kontrolou.

Po několika měsících pobytu v zařízení se projevilo ubývání konfliktů, vznětlivosti a verbální agresivity. Lucie se snažila vystupovat s větší pokorou a rozvážností. Začala reagovat adekvátně na většinu podnětů, které ji v minulosti iritovaly. Od svého příchodu do ústavu navázala několik vztahů s chlapci, šlo však o krátkodobé, nezávazné vztahy, které velmi rychle skončily, byť se vždy nad novou známostí rozplývala. Až poslední známost s chlapcem z výchovného ústavu ji velice zklidnila a Lucie byla ochotná vztahu obětovat vše. Snažila se svým chováním a vystupováním působit rozvážně, dospěle a klidně. Bohužel i tento vztah nebyl pro dívku vhodný, neboť byla až submisivní, oddaná udělat a vydržet vše, jen aby si přítele udržela. Námitky a výtky z okolí nepřijímala, chybu vždy viděla jen v sobě. U Lucie se projevují neadekvátní reakce na pozitivní zpětnou vazbu, nevěří si a pochvalu přijímá s komentáři, že si ji nezaslouží.

Lucie je výchovně značně náročná dívka, která má omezenou schopnost sebekontroly. Je nepředvídatelná ve svých reakcích. Lucie citově strádá, což je následek pobytu v závadovém primárním prostředí. Stále je nutné kontrolovat vliv matky na dívku, aby nedocházelo k další destabilizaci jejího chování.

6.3 Kazuistika 3. Roman (narozen 2000)

(jméno chlapce je fiktivní)

Roman vyrůstal v rodině se svou matkou, jejím druhem a dalšími pěti sourozenci. Druh matky byl otcem dětí. Vzhledem k problémovému soužití matky a jejího druha byl nad rodinou stanoven soudní dohled. Druh Romanovu matku opakovaně za přítomnosti dětí fyzicky napadal a po jednom z těchto napadení byl z bytu vykázán. Matka s dětmi domácnost opustila a určitou dobu přebývala v azylovém domě. Později bylo soudem vydáno předběžné opatření a všechny děti umístěny do dětského domova. Opatření bylo vydáno proto, že děti byly doma samy, v době šetření byly hladové, v domácnosti byl velký nepořádek, zápach, nefungovala elektřina. Děti již v minulosti byly v kojeneckém ústavu. V době šetření neměly základní hygienické návyky a měly panickou hrůzu z vody. Po umístění dětí do dětského domova byly jejich otci návštěvy dětí zakázány. Později byl Roman umístěn do výchovného ústavu.

Jeho adaptace proběhla od umístění bez větších obtíží. Zpočátku vystupoval nedůvěřivě nejen vůči dospělým, ale i vůči aktivitám. Preferoval jen oblíbené aktivity, v jeho případě sport. Ostatní, kde se nemohl projevit jako sportovec, nevyhledával. S respektováním pravidel zařízení neměl Roman od počátku žádné problémy. Autority respektoval spíše ženské, mezi muži hledá selektivně. V kontaktu s muži byl vzhledem ke špatným zkušenostem v životě velmi nedůvěřivý. Roman byl od nástupu do výchovného ústavu velmi klidný, ale ne bez výchovných problémů s ostatními vrstevníky na skupině. Provokoval ostatní chlapce, nebál se ani fyzického kontaktu. Vulgarismy ve verbálním projevu v případě nevole také nešetřil. Jeho pozice není bezvýznamná, dokáže si svoje zájmy a názory obhájit před ostatními. Rád by, aby veškeré aktivity byly podřízeny jeho zájmu a jeho oblíbenosti. Mladší chlapce má snahu řídit, silnější zatím nevyhledává, přesto je obdivuje. S pobytem v zařízení je Roman spokojený, ale zmínil myšlenku vrátit se do dětského domova, kde jsou umístěni jeho sourozenci. Ve vztahu k sourozencům příliš sdílný není, přesto je citová vazba patrná, zejména na ty mladší. Umožňování kontaktu se sourozenci formou nepravidelných návštěv je silným a velmi vhodně zvoleným motivačním prostředkem pro pozitivní ovlivňování a regulaci Romanova chování i jednání.

Při tématu rodina je patrné, že se Roman nedokáže vyrovnat s nezájmem matky, což je s ohledem na jeho nízký věk přirozené. Stále uchovává naději, že matka změní přístup a on odjede na dovolenku. Navázat kontakt s matkou a zkvalitnit kontakt se jevílo jako vhodný prostředek, sám Roman o kontakt usiloval, zejména písemně, bohužel bez odezvy. Pro další vývoj se kontakt s matkou nejeví jako prosperita. Její nespolehlivost, tendence k citovému vydírání, samotné chování a vystupování pak především působí negativně. Matka byla kontaktována ohledně upřesnění kontaktu se synem po rozhodnutí soudu, nabídku řešení vzniklé situace odmítla. Postupem času se Roman stal emočně chladnější, jsou u něho patrné egocentrické rysy. Vůči matce je chladný, otce nemá rád zejména za jeho agresivní napadání matky i samotných dětí.

S přibývajícím věkem jsou výchovné problémy závažnější, chování Romana je zákeřnější. Roman je schopen minimální empatie, jedná nepředvídatelně a je úlisný. Jeho vztahy k ostatním vrstevníkům jsou stále chladné, povrchní. Snaží se mít poslední slovo, při opozici, když mu dochází argumenty, uniká do pláče. Roman je také velmi ctižádostivý, pyšný a to velmi ztěžuje výchovné působení v oblasti ovlivňování pro

vyrovnání se s prohrou, neúspěchem. Jeho škodolibost pak velmi snižuje možnost ovlivňování pro zvyšování míry empatie a schopnosti přijetí slabších. Z důvodu přetrvávajících poruch chování je nadále nutné setrvání v zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Primární prostředí je nejisté a pro návrat Romana do dětského domova není prozatím jeho chování a vystupování vhodné.

6.4 Kazuistika 4. Sourozenci - Tadeáš a Kamil (narození 2000 a 2002)

(jména chlapců jsou fiktivní)

Chlapci se narodili do úplné rodiny. Rodina žila v rodinném domku, avšak z důvodu častých neshod mezi rodiči, se matka s chlapci odstěhovala. V průběhu doby, během které byli chlapci v její péči, se s nimi stěhovala ještě několikrát. Časté změny bydliště a nestabilní prostředí měly na oba chlapce negativní vliv. Jejich otec o syny projevoval minimální zájem, často byl ve výkonu trestu odnětí svobody a toto také oba chlapce negativně ovlivňovalo. O Tadeáše a Kamila se starala matka střídavě s babičkou (matkou otce). Mezi oběma ženami docházelo často ke konfliktům, které vyplývaly hlavně z rozdílného přístupu k výchově obou chlapců. Babička se před oběma vnuky o matce nevhodně vyjadřovala a popuzovala je proti ní. Nechtěla, aby matka její vnuky vychovávala.

Oba chlapci žili v nevyhovujících podmínkách a byli značně zanedbaní. Na svůj věk neměli vžitě základní hygienické návyky. Jejich matka nepracovala, pobírala dávky sociální péče, měla dluhy a neplatila nájem, čehož důsledkem bylo časté stěhování. Oběma chlapcům byla diagnostikována rozvíjející se hyperkinetická porucha chování a další rozvíjející se poruchy chování.

Bratr matky, který s ní a oběma chlapci žil ve společné domácnosti, byl v roce 2006 vyšetřován ze sexuálního zneužívání synovců. O rok později byl odsouzen a byla mu uložena ochranná sexuologická léčba. Matka i přes tento traumatický zážitek, který chlapci prožili, odmítla pomoc ze strany OSPOD a Fondu ohrožených dětí a nevyhledala pomoc odborníků. Stále tvrdila, že obě děti již pomoc nepotřebují a jsou v pořádku.

Při nástupu do 2. třídy základní školy se u Kamila projevily závažné výchovné problémy, byl drzý a agresivní ke svým spolužákům. Následně byl nad výchovou obou chlapců udělen dohled. Jejich výchova byla převážně na babičce, která zajišťovala potraviny pro oba chlapce a platila jim i stravování ve škole. V té době již matka obou chlapců užívala hojně alkohol včetně dalších návykových látek a nebyla schopná se o ně starat. Kamil byl pro závažné poruchové projevy v chování hospitalizován, kde mu byla diagnostikována hyperkinetická porucha a rozvíjející se poruchy chování. Z důvodu přetrvávajícího negativního chování byla Kamilovi nařízena ústavní výchova a byl umístěn do výchovného ústavu. Jeho bratr Tadeáš byl rovněž pro napadání spolužáků a další projevy agresivního chování hospitalizován v dětské psychiatrické léčebně. Po propuštění z léčení byl na základě rozhodnutí dětského diagnostického ústavu stejně jako jeho bratr umístěn do výchovně léčebné jednotky ve stejném zařízení.

Matka udržovala se syny pouze telefonický kontakt. V současné době jsou oba chlapci v kontaktu pouze se svou babičkou. Tadeáš jezdí na dovolenkové pobyty k babičce častěji než Kamil, který babičku doma příliš neposlouchá a zlobí. Oba bratři Tadeáš a Kamil mají ještě sestru Natálii, která se narodila až v roce 2006. Jejich sestra Natálka byla z důvodu nevyhovujících podmínek a celkového zanedbání matce odebrána a dána do adopce.

6.5 Kazuistika 5. Dominik (narozen 2002)

(jméno chlapce je fiktivní)

Dominik byl od dětství hyperaktivní, egocentrický a agresivní. Splnění svých přání si vynucoval vztekem a agresí, odmítal se podřizovat autoritám a měl obtíže i v soužití s vrstevníky. V dětství byl pravděpodobně týrán, přihlížel jednání otce agresora a jeho násilí vůči matce, přihlížel i utrpení a smrti svého sourozence. Proto byl svěřen do pěstounské péče babičce, ta jej bohužel z důvodu závažných zdravotních problémů později již v pěstounské péči nemohla mít.

V dětství Dominik absolvoval opakované pobyty v psychiatrických léčebnách, vždy pouze s dočasným krátkodobým efektem, byl v péči pedopsychiatra pro ADHD, syndrom CAN a afektivní labilitu. Ve svých deseti letech byl umístěn do dětského domova. Jeho chování zde však bylo neúnosné, pokusy o jeho začlenění opakovaně

selhávaly. V dětském domově strhával chlapcům plavky, osahával je a byl agresivní. Opakovaně zde vyhrožoval sebevraždou. Během umístění v dětském domově matka nespolupracovala, Dominika popouzela proti institucím. Po kontaktu s ní byl agresivní, vzpurný, vyhrožoval zásahem matky, která vše vyřeší stížností. O chlapce jevil zájem manžel jeho třídní učitelky z 1. třídy, navštěvoval jej v dětském domově a posílal mu balíčky. Na Dominika měl však negativní vliv. Stále jej odměňoval, i když si to Dominik svým chováním nezasloužil, proto byl tento kontakt omezen a dětským domovem byl styk zakázán. Z důvodu závažných výchovných problémů byla Dominikovi nařízena ústavní výchova a byl umístěn do výchovného ústavu.

Adaptace Dominika proběhla vcelku plynule, avšak s výchovnými problémy. Po nástupu se neprojevoval, byl limitován malou znalostí chlapců na výchovné skupině i pedagogů, ale testoval. Z jeho strany se objevovaly okamžitě drobné provokace chlapců, mírná opozice k pedagogům, spočívající v připomínkování některých jeho povinností. Jeho troufalost však rostla každým dnem pobytu v zařízení. Stále častěji se u něho objevovaly podrážděné reakce a vulgární výrazy doplněné negací typu „...nebudu vstávat, nepůjdu do školy, nebudu uklízet...“. Stále více se stavěl do opozice a v daný okamžik neřešil, zda jedná s vrstevníkem či dospělým. Troufalost v opozici vůči pedagogům je stále větší, postupně přechází i do verbálně agresivních útoků. Opakovaně byla zaznamenána i fyzická agresivita, která byla prozatím z jeho strany vedena k rozbíjení majetku zařízení. Tyto výchovné problémy se objevují ve škole i na rodinné skupině. Dominik rád podává stížnosti na ataky své osoby, následným prošetřováním je však zjištěno, že v konfliktu má pilotní iniciativu právě on. Svým popisem události se staví do role oběti, projevuje se pláčem, který ovšem rázem vystřídají jízlivé projevy směřované k ostatním dětem. Díky svým zvláštnostem stojí prozatím na okraji kolektivu. Ostatní se ho spíše straní a snaží se vyvarovat konfliktům s ním. Jeho pozice na skupině je spíše krajová, což je dáno především jeho neadekvátními způsoby sebeprosazení.

Dominik se od nástupu pravidelně účastní sezení, která jsou zaměřena především na eliminaci jeho nežádoucího chování, na pomoc v orientaci a budování mezilidských vztahů a na posílení sebedůvěry. Sám neumí aktivně vyplnit volný čas, jeho pozornost v oblasti zájmů se orientuje nejvíce na možnost sledovat televizní pořady, nebo trávit čas na počítači. Nabídku denních aktivit v programu skupiny přijímá s připomínkami

a váháním k zapojení. Nevěří si a obává se i reakcí okolí na jeho možné selhání v aktivitě. Přesto se daří Dominika postupně ovlivňovat, posilovat sebedůvěru a zároveň i zdravě snižovat jeho sebevědomí.

Kontakt Dominika s matkou se uskutečňuje formou občasných telefonátů. Jeho osobní návštěvu v zařízení nezrealizovala. Otec nejeví o syna dlouhodobě zájem. U Dominika se nadále projevují egoistické tendence, proto je při jeho výchově nutný důsledný přístup zároveň však s dostatkem empatie, jasně vymezená pravidla a pestrá nabídka aktivit s využitím psychoterapeutických metod. Klidné a důsledné vedení je nutností, i drobné rušivé podněty z okolí v něm vyvolávají nedůtklivé reakce. Z důvodu přetrvávajících poruch chování je prozatím nutné setrvání Dominika v zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

6.6 Kazuistika 6. Karolína (narozena 1999)

(jméno dívky je fiktivní)

Karolína vyrůstala v rodině se svým starším bratrem Robertem a matkou, s biologickým otcem nebyla nikdy v kontaktu. Když bylo Karolíně 5 let, její matka zemřela a ona byla svěřena do péče své tety - sestry matky. Její teta pečovala o šest svých dětí, dále měla v péči svou vnučku a její manžel dceru, která se narodila v mimomanželském vztahu. V patnácti letech byla u Karolíny zjištěna gravidita a Karolína podstoupila interrupci. Poté byla na základě doporučení OSPOD umístěna na dobrovolný pobyt v dětském diagnostickém ústavu. Ze strany Policie ČR probíhalo v souvislosti s její graviditou vyšetřování ve věci podezření z pohlavního zneužívání dívky. Bylo zahájeno trestní řízení, ve kterém jako podezřelý vystupoval manžel její tety. Bratr požádal o svěřeni Karolíny do své péče, šetřením OSPOD bylo prokázáno, že není s ohledem na finanční a bytové poměry v rodině vhodnou osobou pro péči. Následně byla Karolíně nařízena ústavní výchova a byla umístěna ve výchovném ústavu.

V novém prostředí se Karolína zadaptovala plynule a bez výraznějších obtíží, průběh adaptace neovlivnila ani skutečnost, že po příchodu byla jediná dívka mezi ostatními klienty. Respektování pravidel a režimu zařízení jí od počátku nečinilo žádný problém a vcelku kvalitně i vystupovala k pedagogickým pracovníkům, její vystupování

nepostrádalo úctou. K mírnému zhoršení v chování a vystupování pak došlo po příchodu dalších dívek. Milena se snažila obhájit si výsadní právo, vystupovala jako zkušený „mazák“ v zařízení, nechávala se strhnout k různým provokacím a opozicím vůči dospělým. Z její strany šlo o zvýšení hlasu a drobnou verbální agresi. Během několika dnů pak své chování upravila a k dospělým opět vystupovala s úctou a respektem. Karolína se dokáže autoritě otevřít a hovořit zcela spontánně o svých problémech a starostech. Místo Karolíny ve výchovné skupině je v popředí, toto místo nemusí obhajovat, získává je zcela přirozeně. Je minimálně konfliktní a kamarádká. Má však v sobě odhodlání si své obhájit, vyjádřit nevoli. Karolína má ráda svůj klid, pokud v její blízkosti dochází mezi ostatními dívkami k nesvárům, přidá se jen výjimečně, spíše je napomíná. Vyhledává starší či sobě rovné, ale má velmi vřelý vztah i k mladším a mentálně méně zdatným chlapcům. Je zcela spontánní, kamarádká, tolerantní a vnímá je jako rovnocenné partnery. Od příchodu do zařízení je Karolína vzorem pro ostatní děvčata. Dokáže dívky napomenout, upozornit je na nevhodnost jejich chování a vystupování. Dokáže jim však i naslouchat a pomoci. Umí obhájit svůj názor, dokáže se zastat slabších. Je nebojácná a odvážná vůči zdatným. Karolína navštěvuje v zařízení učební obor, často odkládá přípravu na písemné zkoušení, nebo se připravuje velmi povrchně. Proto je nutností dohled a účast pedagoga při přípravě na výuku.

Od umístění do zařízení je Karolína v častém telefonickém kontaktu s bratrem Robertem, který již několikrát zrealizoval i návštěvu sestry v zařízení. Tato návštěva jí vždy potěší. K bratrovi odjíždí i na dovolenky, je pro ní silnou autoritou. V případě jakéhokoliv selhání vyjadřuje obavy z jeho reakce a obává se ztráty jeho zájmu o ní. Karolína velmi touží po rodině, po přijetí, uznání a lásce. Ze strany bratra Roberta však postupem času zájem velmi ochabl, je patrná bratrova nezodpovědnost. Obtíže jsou také v tom, že Robert nemá stálé bydlení, stěhuje se a prostory nejsou příliš vhodné pro bydlení.

Karolína je na pochybách při debatách o budoucnosti. Nemá vůbec směr, kam a jak se vydat po ukončení učebního oboru a dosažení zletilosti. Cítí se sama a bez podpory rodiny. Karolína dosti o budoucnosti rozmýšlí, neví, co s ní bude. Rodina se nevyjádřila, zvýšený zájem o ni nejeví, spíše naopak. Nadále je nutné pokoušet se kontaktovat rodinu s cílem zajištění zázemí pro Karolínu. V případě, že se rodina nevyjádří, bude nutné zajistit Karolíně bydlení.

7 DOMÁCÍ NÁSILÍ - LEGISLATIVA

Dnem 1. 1. 2007 vstoupil v účinnost Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Došlo k novelám některých zákonů, mimo jiné tehdejšího Zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, dále tehdejšího Zákona č. 283/1991 Sb., o Policii ČR a Zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu. Uvedený Zákon č. 135/2006 Sb. byl inspirován rakouským modelem a obdobné zákony přijala i Německá spolková republika a některé další země. Proto lze říci, že přijetím tohoto nového zákona se Česká republika zařadila mezi státy Evropské unie, které pokročily od pouhé represe a kriminalizace domácího násilí k jeho prevenci. (Čírtková, 2006, s. 3)

Tato právní úprava chrání ohroženou osobu a zamezuje dalšímu jednání násilné osoby a to zejména možností jejího krátkodobého vykázení z místa, v němž společně žije ohrožená a násilná osoba. Vytváří možnost pro zásah státu do vztahu osob, mezi nimiž dochází k domácímu násilí, a to takovým způsobem, že se násilná osoba vykáže na přiměřenou dobu z obydlí, které sdílí s osobou ohroženou. Tím se ohrožené osobě bez ohledu na její vlastní vůli poskytne časový prostor, během něhož má možnost bez psychického či jiného nátlaku násilné osoby pochopit situaci, v níž se nachází, a uspořádat si vlastní záležitosti za využití dalších právních nástrojů jako jsou např. návrh na vydání předběžného opatření, návrh na rozvod manželství, vyřešení společného bydlení, podání trestního oznámení a podobně, a to v součinnosti se specializovanými pracovišti poskytujícími ohroženým osobám základní pomoc v oblasti sociálně právní, psychologické a organizační.

Filozofie Zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, vychází ze tří ústředních myšlenek. Prioritou je prevence domácího násilí, ve smyslu včasné reakce, která zabrání opakování incidentů a tudíž i eskalaci násilí v konkrétním případě. Dále je to ochrana osob ohrožených domácím násilím a komplexní přístup k řešení případů domácího násilí. (Tamtéž, s. 4)

7.1 Prevence domácího násilí

Z podstaty domácího násilí plyne, že se jedná o opakované násilí vůči blízké osobě sdílející společné soukromí. Intervence státu do případů domácího násilí se dříve omezovala zejména na represí, tedy na trestní stíhání pachatelů. Nový Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, jasně deklaruje, že prioritou je prevence ve smyslu včasné reakce, která zabrání opakování incidentů a tudíž i eskalaci násilí v konkrétním případě. Tím Zákon č. 135/2006 Sb. ukazuje, že stát považuje domácí násilí už v jeho počátečních stádiích, kdy se ještě nemusí jednat o trestný čin, jednoznačně za nesoukromý a netolerovatelný jev.

Nejúčinnější formou prevence vzniku domácího násilí je zvyšování povědomí široké a odborné veřejnosti o tomto společenském jevu. Intervenční centra v celé České republice nabízí možnost vedení besed a přednášek na téma domácí násilí, které jsou vždy zacílené na konkrétní cílovou skupinu a jsou organizovány pro širokou i odbornou veřejnost. Besedy a přednášky jsou zaměřené na konkrétní řešení případů a praktické informace o domácím násilí a rovněž na podrobné rozpoznání znaků, forem domácího násilí a způsobů pomoci osobám ohroženým domácím násilím. Při volbě programů prevence domácího násilí je důležité vycházet z míry intenzity domácího násilí a jeho typu. Všechny zmíněné druhy domácího násilí mají různé příčiny vzniku, proto vyžadují i rozdílný přístup k prevenci.

„Podstatou prevence zaměřené na domácí násilí je především snaha podstoupit kroky, které sníží jeho výskyt. Děje se tak především formou zamezení vzniku okolností vedoucích k propuknutí násilí ve vztahu s blízkou osobou. Cílem primární prevence domácího násilí tedy není zabránit jednotlivcům páchat násilné trestné činy, ale především má za cíl snížit riziko tohoto chování v celé populaci. Výsledkem primární prevence domácího násilí by mělo být celkové snížení tohoto jevu ve společnosti, přestože někteří jedinci se budou nadále chovat násilnický.“ (Prevence domácího násilí, [b.r.]

7.2 Ochrana osob ohrožených domácím násilím

„Pokud jedinec opakovaně zažívá v různých situacích bezmoc, nemá možnost kontrolovat situaci a mít na ní vliv, může se naučit pasivitě a rezignaci jako svému způsobu řešení. Pak není schopen vyvinout efektivní obranu a nalézt efektivní a zdravé řešení,...“ (Dítě a domácí násilí, ©2010) Proto mezi oběťmi domácího násilí nalezneme mnoho těch, které byly v dětském věku vystaveny některé z forem interpersonálního násilí (fyzické, psychické, sexuální násilí) a zažívaly absolutní bezmoc. Tehdy se neuměly chránit, nemohly od svých rodičů odejít, a jelikož neměly v průběhu svého vývoje možnost osvojit si jiné formy chování, chovají se podobně i v dospělém věku. Proto se jim i v dospělém věku stává, že se dostávají do podobných situací jako v dětství a že se okolnosti fyzického, psychického či sexuálního násilí opakují i později. Naučili se být oběťmi. „I to je jeden z jasných argumentů, proč je nutné děti chránit před domácím násilím a před tím, aby byly vystaveny takovému počínání, ať již v roli přímé oběti nebo svědka. Deformace je totiž nejednou trvalá a významně negativně ovlivňuje i fungování v dospělém věku!“ (Tamtéž, ©2010)

Zajištění bezpečí bylo dosud soukromou záležitostí primárních i sekundárních obětí. Byly to právě ohrožené osoby, které v zájmu zajištění vlastního bezpečí opouštěly ze strachu před dalšími násilnými konflikty společné bydliště. Domácí násilí tím nabývalo rozměr závažného sociálního problému právě pro jeho oběti. V současné době je úkolem Policie ČR nejen vyšetřování trestného činu nebo přestupku, ale i ochrana ohrožené osoby. Policie je povinna zkoumat stupeň ohrožení oběti, tj. zda jí hrozí reálné nebezpečí vyplývající z dalšího násilí. Po vyhodnocení rizika přijímá policie adekvátní opatření k ochraně ohrožené osoby. Jedním z opatření, které slouží k ochraně oběti, je vykázaní. Domácí násilí psychicky traumatizuje oběť a vede ke ztrátě schopnosti řešit tíživou životní situaci. Institut vykázaní má nejen zajistit ochranu ohrožené osoby před dalším násilím, ale má také přispět k její psychické stabilizaci, tak aby oběť opět získala kompetence pro hledání vhodných způsobů řešení své situace. Je samozřejmé, že obnova či regenerace narušené psychiky oběti probíhá lépe v bezpečí domova než třeba v azylovém domě. Institut vykázaní je provázán podle zákona č. 135/2006 Sb. s dalšími kroky, které následují. Vykázání tedy není izolovaným opatřením, ale iniciuje další formy podpory oběti.

7.3 Komplexní přístup k řešení případů domácího násilí

Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, je vystavěn na předpokladu, že domácí násilí představuje složitý problém, který není řešitelný z jednoho místa. Platí, že kvalitní řešení případů domácího násilí vyžaduje spolupráci různých složek sítě, které s problémy domácího násilí přicházejí běžně do kontaktu. K místům prvního kontaktu s oběťmi domácího násilí patří zejména policie a lékaři (ošetření utrpěných zranění). Další složky sítě reprezentují například místa poskytování sociálních služeb (krizová centra, psychologické poradny, azylové domy atp.). Dále lze zmínit např. OSPOD, přestupkové komise, městskou policii či justici, které rovněž participují na řešení případů domácího násilí. Každá z vyjmenovaných složek je přitom specializovaná a plní konkrétní úkoly. Lékař například nemůže zajistit bezpečí a ochranu osoby, zrovna tak policie nemůže poskytovat krizovou intervenci a psychologické poradenství či obecně řečeno sociální služby. Pro kvalitní řešení případů domácího násilí je proto mezioborová spolupráce všech těchto složek nezbytná. S účinností zákona č. 135/2006 Sb. došlo k zásadnímu zlomu v tom, že byly propojeny doposud izolované složky a jejich působení do uceleného systému včasné a účinné intervence v případech domácího násilí. Tento systém je vystavěn na třech pilířích. První pilíř představuje Policie ČR, která plní úkoly v oblasti teritoriální ochrany ohrožené osoby, vykázání a následné fyzické kontroly v místě vykázání. Druhým pilířem jsou intervenční centra poskytující následnou pomoc ohroženým osobám. Třetím pilířem systému je justice, která provádí řízení ve věci samé a s ním související občansko právní řešení, které poskytuje prostor pro iniciativu ohrožené osoby, přičemž předběžná opatření mohou obsahovat jak teritoriální, tak i personální ochranu ohrožené osoby. Právě u těchto tří složek systému došlo s účinností Zákona č. 135/2006 Sb. k výrazným posunům v jejich povinnostech a působnostech.

Policii ČR přibyla povinnost chránit ohroženou osobu před dalšími nebezpečnými incidenty domácího násilí. Podstatné je, že tato povinnost je nyní formulována zcela konkrétně a jednoznačně. V kontaktu s domácím násilím je policie povinna zkoumat, zda a jaké nebezpečí hrozí oběti. Při posuzování incidentů se znaky domácího násilí hrozí riziko, že incident bude bagatelizován nebo naopak bude posouzen jako případ domácího násilí, přestože výpověď „ohrožené“ osoby je vykonstruovaná, například za účelem urychlení rozvodu manželství. Pro posouzení

rizika domácího násilí policie využívá metodu SARA DN, která představuje českou adaptaci licenčního postupu „Spousal Assault Risk Assessment“, jehož autory jsou kanadský psycholog P. R. Kropp a švédský forenzní psycholog H. Belfrage. Podle vyhodnocení rizika konkrétního případu pak volí postupy policejního řešení. Katalog možných policejních opatření se pohybuje v rozpětí mezi „domluvou násilné osobě“ na straně jedné a návrhem na její vzetí do vazby na straně druhé. Do tohoto katalogu spadá i oprávnění podle ustanovení § 44 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, tj. již zmiňované vykázání na dobu deseti dnů. Z pohledu policie představuje vykázání opatření sloužící k ochraně oběti. Odst. 1 § 44 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR říká, že *„lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že se osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn vykazat tuto osobu z bytu nebo domu společně obývaného s útokem ohroženou osobou (dále jen „společné obydlí“), jakož i z bezprostředního okolí společného obydlí. Policista je oprávněn tuto osobu vykazat i v její nepřítomnosti.“* (Zákon o Policii České republiky, [b.r.]) Z uvedeného je tedy zřejmé, že vykázání reprezentuje správní opatření, nejde o trestněprávní sankci. Tento moment je důležitý i z pohledu psychologie pachatelů domácího násilí. Pro násilnou osobu je vykázání dílem sankcí a dílem šancí. Násilné osobě se otevírá prostor ke korekci nevhodného chování, a to dříve než se dopustí trestného činu, tj. může se vyhnout kriminalizaci. Vykázání není závislé na souhlasu ohrožené osoby a dobu deseti dnů nelze zkrátit. V praxi to znamená, že lze vykázání aplikovat dokonce i proti vůli oběti. Povinností policie při řešení případů domácího násilí je přesné zadokumentování incidentu domácího násilí. Za tímto účelem byl za použití materiálů Bílého kruhu bezpečí, o.s. zpracován manuál k postupu policistů v případech domácího násilí. Tento manuál rozděluje postup policistů do pěti základních kroků:

- 1) zajištění bezpečnosti všech přítomných osob (oddělení ohrožené osoby od násilné osoby, zabezpečení zbraní, zjištění charakteru zranění osob, kontrola bezpečí dětí),
- 2) zjištění zjevného poškození inventáře bytu a osobních věcí (z uvedeného se dá usuzovat na to, kdo je násilnou osobou a na průběh předchozích událostí),
- 3) oddělené vyslechnutí účastníků incidentu, případně dětí (uplatňuje se zásada naslouchání a zásady komunikace s násilnou a ohroženou osobou),

4) konzultace případu, odstranění rozporů ve výpovědích, zjištění přítomnosti znaků domácího násilí, vyhodnocení rizika hrozby budoucího násilí za využití metody SARA DN, rozhodnutí o dalším postupu,

5) dokončení služebních úkonů (zorganizování poskytnutí zdravotní péče, ohledání místa činu) a poskytnutí informací ohrožené osobě (o bezpečnostním plánu, o institucích poskytujících pomoc obětem domácího násilí).

Intervenční centra jsou nová specializovaná poradenská místa, která poskytují podle zákona a zpracovaných standardů krizovou intervenci a další kvalifikované formy pomoci obětem domácího násilí. V České republice pracuje v současnosti šestnáct intervenčních center podle krajského uspořádání. Prioritou činnosti intervenčních center je rychlé poskytnutí intervence těm osobám, jejichž blízká ohrožující osoba byla policií vykázána. V desetidenní lhůtě vykázáni mají intervenční centra oběť domácího násilí podpořit právními informacemi a psychologickým poradenstvím tak, aby po uplynutí lhůty vykázáni, byla oběť schopná se zorientovat ve své životní situaci a zodpovědně volit svá individuální řešení například cestou občansko právního řízení. Kromě uvedeného plní intervenční centra úlohu také v oblasti primární prevence, to znamená, že slouží jako nízkoprahová zařízení všem občanům, kteří řeší v souvislosti s domácím násilím jakýkoliv problém.

Justice, čili soud, se při řešení případů domácího násilí uplatňuje ve třech rolích. V rámci správního soudnictví přezkoumává vydaná rozhodnutí, například u rozhodnutí o vykázáni přezkoumává možnost zrušení rozhodnutí správního orgánu soudem. V oblasti trestněprávní vede trestní řízení tam, kde je domácí násilí řešeno jako trestný čin. V oblasti civilně právní vede civilní řízení tam, kde zúčastněné osoby volí tuto cestu ať už v kombinaci se správním soudnictvím, trestněprávním řízením nebo nikoli. Zejména v civilně právní oblasti došlo k výrazným změnám navazujícím na institut vykázáni. Lze říci, že v kontaktu s domácím násilím se dosti zásadně mění role soudu v civilním řízení. Jádrem těchto změn jsou předběžná opatření prodlužující na návrh ohrožené osoby de facto režim vykázáni. Předběžná opatření vydává soud ve lhůtě do 48 hodin a násilné osobě se v nich nařizuje dočasně opustit společné obydlí, jakož i jeho bezprostřední okolí (tzv. teritoriální ochrana) a zdržet se setkávání a navazování kontaktů s ohroženou osobou (tzv. personální ochrana). Vydané předběžné opatření se vztahuje na časový interval jednoho měsíce, v odůvodněných případech však může být

prodlužováno do doby maximálně jednoho roku. Předpokládá se, že předběžná opatření budou většinou navazovat na policejní vykazání, ale není to automatický krok. Soud vždy pečlivě zkoumá důvody prodloužení režimu vykazání a nemusí v konkrétním případě vykazání prodloužit. Na druhé straně je ze zákona možné obrátit se s návrhem na předběžné opatření na soud, aniž by předtím došlo k vykazání podle ustanovení § 44 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR.

Na závěr této kapitoly mé bakalářské práce uvádím pro příklad několik paragrafů Trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., které se týkají domácího násilí. Dle ustanovení § 15 zákona č. 40/2009 Sb. Trestního zákoníku trestný je čin spáchán úmyslně, jestliže pachatel chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, nebo věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn. Srozuměním se rozumí i smíření pachatele s tím, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem. (Zákon č. 40/2009 Sb., s. 13) Jedná se například o následující paragrafy Trestního zákoníku:

- **§ 140 Vražda** - kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let (Tamtéž, s. 39),
- **§ 146 Ublížení na zdraví** - kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta (Tamtéž, s. 40),
- **§ 171 Omezování osobní svobody** - kdo jinému bez oprávnění brání užívat osobní svobody, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta (Tamtéž, s. 46),
- **§ 177 Útisk** - kdo jiného nutí, zneužívá jeho tísně nebo závislosti, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti (Tamtéž, s. 48),
- **§ 185 Znásilnění** - kdo jiného násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let (Tamtéž, s. 50),
- **§ 187 Pohlavní zneužití** - kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let (Tamtéž, s. 50)

- **§ 195 Opuštění dítěte nebo svěřené osoby** - k do opustí dítě nebo jinou osobu, o kterou má povinnost pečovat a která si sama nemůže opatřit pomoc, a vystaví ji tím nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta (Zákon č. 40/2009 Sb., s. 52),
- **§ 198 Týraní svěřené osoby** - kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let (Tamtéž, s. 52),
- **§ 199 Týraní osoby žijící ve společném obydlí** - kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta (Tamtéž, s. 53),
- **§ 201 Ohrožování výchovy dítěte** - kdo, byť i z nedbalosti, ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte tím, že svádí ho k zahálčivému nebo nemravnému životu, umožní mu vést zahálčivý nebo nemravný život, umožní mu opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem, nebo závažným způsobem poruší svou povinnost o ně pečovat nebo jinou svou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta (Tamtéž, s. 53).

8 ZÁVĚR

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo popsat formy asociálního chování vyskytujícího se v rodinném prostředí s konkrétním zaměřením na domácí násilí a jeho traumatizující vliv a následky zasahující do všech oblastí prožívání a chování dětí, které byly jeho oběťmi nebo svědky. V teoretické části bakalářské práce je definováno asociální chování a popsány sociálně patologické jevy obecně. V bakalářské práci se zabývám domácím násilím jako sociálním jevem, ke kterému dochází napříč sociálním spektrem a jsou jím zasaženy všechny vrstvy společnosti. Jsou zde popsány jednotlivé znaky, formy a příčiny vzniku domácího násilí. Dále jsem se zabýval ohroženými osobami, typologií násilných osob a obecně důsledky domácího násilí pro osoby, které jsou domácím násilím ohroženy primárně i sekundárně. Vzhledem k tomu, že primárními i sekundárními oběťmi domácího násilí jsou v mnoha případech také děti, je v bakalářské práci popsán nepříznivý vliv projevů domácího násilí na vývoj dítěte. Popsal jsem příznaky, které se projevují u dětí vystavených okolnostem domácího násilí a také následky, které tyto projevy mají na jejich celkový vývoj. Samostatná kapitola je také zaměřena na syndrom týraného a zanedbávaného dítěte a jeho dělení.

V praktická částí mé bakalářské práce je na základě zúčastněného pozorování a obsahové analýzy relevantních dokumentů zpracovaná kazuistika šesti dětí, které byly svědky asociálního chování v rodině, jež mělo nepříznivý dopad na jejich další vývoj. Těmto dětem byla na základě rozhodnutí soudu nařízena ústavní výchova a byly umístěny ve výchovném ústavu a dětském domově se školou. Jména dětí byla z důvodu ustanovení Zákona č. 101/2000 Sb., Zákona o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, pozměněna.

Poslední kapitola bakalářské práce je zaměřena na legislativu v oblasti domácího násilí, kdy z této části mé práce je zřejmé, že důležitým posunem v naší legislativě byl nově přijatý Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, účinný od 1. ledna 2007. Účinností tohoto zákona došlo k novelám některých zákonů, mimo jiné tehdejšího Zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, dále tehdejšího Zákona č. 283/1991 Sb., o Policii ČR a Zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu. Tento nový zákon ustanovil institut vykázání pachatele domácího násilí ze společného obydlí s obětí, což byla zásadní změna jak z praktického

hlediska, tak i v samotném pohledu na tuto problematiku. V mé bakalářské práci jsem se také zaměřil na oblast prevence domácího násilí, možnosti ochrany osob ohrožených fenoménem domácího násilí a popisuji zde také komplexní přístup k řešení případů domácího násilí, neboť kvalitní řešení případů domácího násilí vyžaduje spolupráci různých složek sítě, které s problémy domácího násilí přicházejí běžně do kontaktu.

Závěrem lze tedy říci, že v oblasti domácího násilí byla v České republice přijata moderní právní úprava. V současné době jsou občané poměrně dobře informováni o tom, že mají v tzv. „horké fázi“ hledat pomoc u policie a mohou se obracet i přímo na civilní soudy. Stále více ohrožených osob prostřednictvím policie a soudů nalézají bezpečí a ochranu. Domácí násilí v České republice nezmizelo a jeho výskyt pravděpodobně neklesl. Můžeme konstatovat, že sociální stereotyp, který považuje rodinu za teritorium lásky, pomoci, opory, je konfrontován s nekompromisními údaji o tom, kolik násilí se v rodinách vyskytuje. Při vývoji dítěte platí, že úplná a harmonická rodina, která přiměřeně a rovnovážně naplňuje potřeby všech svých členů, je nejlepší vklad do života každého dítěte. Děti, které vyrůstají v patologických vztazích mají jen minimální šanci na zdravý vývoj, svými rodiči jsou okradeny o krásu a bezstarostnost dětství. Než rodina s domácím násilím, je pro většinu dětí lepší rodina neúplná, pokud jim dokáže vytvořit laskavé a milující prostředí, založené na vzájemném respektu, lásce a emočním bezpečí. Rodinu netvoří jen počet jejích členů, ale především kvalita vzájemných vztahů a opravdovost.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí. *Kriminalistika*, 2006, roč. 9, č. 3. ISSN 1210-9150
- ČÍRTKOVÁ, L., MACHÁČKOVÁ, R., VITOUŠOVÁ, M. *Domácí násilí: přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích*. 1. vydání. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2002. ISBN 80-86284-19-0
- GJURIČOVÁ, J. Za zavřenými dveřmi. In *Za zavřenými dveřmi-domácí násilí. Bulletin prevence kriminality MV ČR*. Praha: MV, 2001. ISBN neuvedeno.
- HARTL, P. HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2000. ISBN 80-7178-303-X
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2001. ISBN 80-7178-535-0
- JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vydání. Praha: Themis, Tiskárny MV, p. o., 2004. ISBN 80-312-038-0
- NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. 1. vydání. Praha: Academia, nakladatelství Akademie věd České republiky, 1996. ISBN 80-200-0592-7
- SAK, P. *Proměny české mládeže*. 1. vydání. Praha: Petrklíč, s.r.o., 2000. ISBN 978-80-7229-354-4
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2004. ISBN 80-7178-802-3
- VALDROVÁ J. *Gender a společnost*. 1. vydání. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-808-3
- Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník. In: *Úplné Znění č. 721* 1. vydání. Ostrava: Nakladatelství Sagit, a.s., 2009. ISBN 978-80-7208-736-5

Seznam použitých internetových zdrojů

Azylový dům pro ženy a matky s dětmi o.p.s. *Dítě svědkem domácího násilí* [online].

[b.r.] [cit. 2017-02-03]. Dostupné z:

http://www.azylovydum.cz/domaci_nasili/dite_svedkem_domaciho_nasili

HECHTOVÁ, A. *Domácí násilí může mít na dítě horší vliv, než válečný konflikt*

[online]. 29. 6. 2016 [cit. 2016-12-28]. Dostupné z:

[http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/-domaci-nasili-muze-mit-na-dite-horsi-vliv-nez-valecny-konflikt-180.html?utm_source=seznam&utm_medium=cpc&utm_campaign=Sancedetem+\(VS\)+5199437836&utm_content=Dom%c3%a1c%c3%ad+n%c3%a1sil%c3%ad](http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/-domaci-nasili-muze-mit-na-dite-horsi-vliv-nez-valecny-konflikt-180.html?utm_source=seznam&utm_medium=cpc&utm_campaign=Sancedetem+(VS)+5199437836&utm_content=Dom%c3%a1c%c3%ad+n%c3%a1sil%c3%ad)

PAPEŽOVÁ, Z. *Domácí násilí* [online]. [b.r.] [cit. 2016-12-27]. Dostupné z:

<https://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/kriminalita-rizikove-chovani/domaci-nasili/domaci-nasili.html>

SKP Centrum o.p.s. *Prevence domácího násilí* [online]. [b.r.] [cit. 2017-02-07].

Dostupné z: <http://www.skp-centrum.cz/rodina-a-deti/intervencni-centrum/podpora-prevence-domaciho-nasili/>

TARABOVÁ, Z. *Dítě a domácí násilí* [online]. 23.11.2010 [cit. 2016-12-27].

Dostupné z: http://mesto-most.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=9959&id=8576

Zákony.cz *Zákon o Policii české republiky* [online]. [b.r.] [cit. 2016-04-27]. Dostupné z:

<http://www.zakony.cz/zakony/2008/251/zakon-273-2008-Sb-zakon-o-policii-ceske-republiky-SB2008273>

SEZNAM ZKRATEK

ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
atp.	a tak podobně
CAN	Child Abuse and Neglect
č.	číslo
ČR	Česká republika
DN	domácí násilí
event.	eventuálně
IC	intervenční centrum
např.	například
o.s.	občanské sdružení
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
popř.	popřípadě
resp.	respektive
SARA	Spousal Assault Risk Assessment
Sb.	sbírka
tel.	telefon
tj.	to je
tzv.	takzvaný

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Seznam intervenčních center	I
--	----------

PŘÍLOHY

Příloha A - Seznam intervenčních center

IC Brno, Sýpka 25, 613 00 Brno – Černá Pole, tel.: 739 078 078

IC České Budějovice, Kanovnická 11, České Budějovice, 370 01, tel.: 386 323 016

IC Havířov, Opletalova 4/607, 736 01 Havířov-Šumbark, tel.: 596 611 239

IC Hradec Králové, Kotěrova 847, Hradec Králové, 500 03, tel.: 774 591 383

IC Kladno, Jana Palacha 1643, 272 01 Kladno, tel.: 605 765 883

IC Liberec, Tanvaldská 269, Liberec 30, 460 11, tel.: 482 311 632

IC Nymburk, nám. Přemyslovců 14/11, 288 02 Nymburk, tel.: 775 561 847

IC Olomouc, Na Vozovce 26, 779 00 Olomouc, tel.: 585 754 736

IC Ostrava, 28. října 124, 702 00 Ostrava, tel.: 597 489 207

IC Pardubice, Erno Košťála 1014, 530 12 Pardubice, tel.: 466 260 528

IC Plzeň, Cukrovarská 16, Plzeň, 301 00, tel.: 777 167 004

IC Praha, Chelčického 39, Praha 3 - Žižkov, 130 00, tel.: 281 911 883

IC Sokolov, Josefa Kajetána Tyla 461, 356 01 Sokolov 1, tel.: 359 807 001

IC Ústí nad Labem, K Chatám 22, 403 40 Ústí nad Labem – Skorotice, tel.: 475 511 811

IC Vysočina, Masarykovo nám. 47, Jihlava, 586 01, tel.: 567 215 532

IC Zlín, U Náhonu 5208, 760 01 Zlín, tel.: 577 018 265

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lubomír Ficián, DiS.

Obor: Bezpečnostní studia

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Děti jako oběti a svědci asociálního chování v rodině

Rok: 2017

Počet stran textu bez příloh: 42

Celkový počet stran příloh: 1

Počet titulů českých použitých zdrojů: 11

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 6

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Petr Sak, CSc.